

ΤΟΜΟΣ Γ'. ΘΕΦΟΡΑΗ.
ΔΕΝ ΘΑ ΒΛΑΨΩ ΕΜ-
ΨΥΧΟΝ ΠΛΑΣΜΑ ΟΥ-
ΔΕ ΘΑ ΚΑΤΑΣΤΡΕΨΩ
ΟΡΑΙΟΝ ΤΙ ΑΝΤΙΚΕΙ-
ΜΕΝΟΝ· ΑΛΛΑ Θ' Α-
ΓΩΝΙΣΘΗ Ν' ΑΝΑΚΟΤ-

Σύγγραμμα μηνιαίως εκδιδόμενον ὑπὸ Πλάτωνος Ε. Δρακούλη.

ΤΕΤΧΟΣ Ε'. ΜΑΪΟΣ.
-ΦΙΣΩ ΠΑΣΑΝ ΤΡΥ-
ΦΕΡΑΝ ΥΠΑΡΞΙΝ,
ΚΑΙ ΝΑ ΔΙΑΦΡΟΤ-
ΡΗΣΩ ΠΑΣΑΝ ΦΥΣΙ-
ΚΗΝ ΚΑΛΛΟΝΗΝ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΓΗΣ.

Ἐρευνα

Oxford, 1908.

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

Ἐν Λονδίῳ 23 Ἀπριλίου.

Τὸ πρόσφατον διάβημα τῆς Ἰταλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τῶν ταχυδρομικῶν γραφείων εἰκονίζει τὸν ζήλον τῶν κυβερνήσεων προκειμένου περὶ τῶν συμφερόντων τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς κεφαλαιοκρατίας. Ὁμοιον ὑπῆρξε καὶ τὸ διάβημα τῆς Γαλλίας περὶ τοῦ τοκογλυφικοῦ χρέους ὅπερ εἰς ἀποθανῶν σουλτάνος ὤφειλεν εἰς τινὰς τραπεζίτας. Ὁμοιον καὶ τὸ τῆς Ἀγγλίας περὶ τῶν αἰγυπτιακῶν μεθορίων. Ἄν αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις ἐκινουῦντο ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ζήλου προκειμένου περὶ τῶν ζωτικῶν συμφερόντων τῶν λαῶν, τὸ ζήτημα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ τῆς προόδου καὶ τῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ Ἀνατολῇ θὰ ἦτο πρὸ πολλοῦ λελυμένον.

Μᾶς γράφει ὁ ἐν Βόλφῳ ἡμέτερος ἀνταποκριτής :

“ Πρὸ καιροῦ εἶχον εἰσαχθῆ εἰς τὸ πλημμελειοδικεῖον ἑπτὰ φαρμακῆμποροι, κατηγορούμενοι ὅτι παρέβησαν τὸν νόμον περὶ συστάσεως φαρμακείων καὶ φαρμακεμπορειῶν· οἱ φαρμακῆμποροι οὗτοι μὴ ἔχοντες δίπλωμα φαρμακοποιῶν εἶχον λάβει τὴν ἄδειαν ν' ἀνοίξουν φαρμακεμπορεῖον· δυνάμει τοῦ νόμου οἱ ἔχοντες φαρμακεμπορεία δικαιουῦνται νὰ πωλοῦν φάρμακα χονδρικῶς, τοῖς ἀπαγορεύεται ὅμως ἐπὶ ποινῇ φυλακίσεως τριῶν μηνῶν μέχρι ἐνός ἔτους νὰ ἐκτελοῦν ἰατρικὰς συνταγὰς. Τὸν νόμον τοῦτον παραβάντες ἐξετέλεσαν ἰατρικὰς συνταγὰς, οἱ δὲ ἐπιστήμονες φαρμακοποιοὶ ἐζήτησαν ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ ὑπὲρ τῆς δημοσίας υγείας τὴν προστασίαν τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας. Ἡ ποινὴ εἰς ἣν οἱ κατηγορηθέντες καταδικάσθησαν εἶνε ὁ κατώτατος ὅρος, δηλαδὴ τρεῖς μῆνες, ἐπομένως δεόν νὰ χαρακτηρηθῆ ὡς ἐπιεικὴς τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον καὶ πρὸ ἔτους ἄλλος φαρμακῆμπορος καταδικάσθη δι' ὅμοιον πράξιν. Δυστυχῶς εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἀνέμιχθησαν οἱ σοσιαλισταί, τινὲς τῶν ὁποίων προκάλεσαν θόρυβον ὑποπεσόντες εἰς ἀξιώποιον πράξιν δι' ἣν ἐφηρμόσθη κατ' αὐτῶν ῥητὸς νόμος. Ἡ διαδοθείσα ὅθεν φήμη ὅτι οὗτοι ἐφυλακίσθησαν διὰ τὰς ιδέας τῶν εἶνε ἐντελῶς ἀνυπόστατος.”

Λυπούμεθα ὅτι οἱ σοσιαλισταὶ ἐν Ἑλλάδι περιπίπτουν πάντοτε εἰς τοιαῦτα σφάλματα. Ἔργον τῶν θελόντων νὰ βαλτιώσωσι τὴν θέσιν τῶν ἐργατικῶν τάξεων εἶνε νὰ ἐπιδιώκωσι νομοθεσίαν προστατεύουσαν τὴν ἐργασίαν κατὰ τῆς ἐμπορικῆς ἀρπακτικότητος. Ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει θὰ ἐπεριμένε τις ν' ἀκούσῃ τοὺς σοσιαλιστὰς ὑποστηρίζοντας τοὺς φαρμακοποιούς καὶ ὄχι τοὺς φαρμακῆμπορους. Εἶνε ὁμως εὐχῆς ἔργον νὰ μὴ ἀναμυγνύωνται οἱ σοσιαλισταὶ εἰς τὰς διενέξεις ταύτας, ἀλλὰ νὰ καταγίνωνται μόνον εἰς τὴν κατανόησιν καὶ διάδοσιν τῶν ἀρχῶν τοῦ σοσια-

λισμοῦ καὶ εἰς τὴν ἀποσόβησιν παντὸς ἐπισκοτισμοῦ τῆς ἀληθείας. Θὰ ἦτο λίαν ἀξιοθρήνητον ἔαν ἡ δικαιοσύνη τῆς πατρίδος μας προέβαιεν εἰς τιμωρίαν οἰουδήποτε ἕνεκα τῶν ιδεῶν του, καὶ χαίρομεν ὅτι, ὡς ὁ ἀνταποκριτής μας ἐξηγεῖ, τὰ πράγματα δὲν εἶνε τόσῳ δυσάρεστα ὅσον εἶχε διαδοθεῖ ἐνταῦθα. Ἀρκεῖ εἰς τοὺς σοσιαλιστὰς ὡς συναίσθησις μεγάλης ἰσχύος τὸ γεγονός ὅτι τοιαύτη εἶνε ἡ σύγχρονος κοινωνιολογικὴ πρόοδος ὥστε ἐν πάσαις ταῖς πεπολιτισμέναις χώραις ὡς θεμελιῶδες καθήκον τῶν κυβερνήσεων θεωρεῖται τὸ μεριμνᾶν περὶ τῆς εὐημερίας τῶν ἐργατικῶν τάξεων καὶ περὶ τῆς προστασίας αὐτῶν κατὰ παντὸς ἐμπορικοῦ δόλου. Ἄν στέργωσιν οἱ Ἕλληνες σοσιαλισταὶ νὰ φωτίζωνται ἀπὸ τὴν ἐμπνέουσαν ταύτην συναίσθησιν θὰ ἀποφύγωσι πολλὰς περιπλοκάς αἵτινες δυσφημοῦσι τὸν ἀγῶνα τῶν καὶ ἀπειλοῦσι νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν ἄγονον. Ὁ σοσιαλιστὴς δεόν νὰ εἶνε ὄχι μόνον sans peur, ἀλλὰ καὶ sans reproche.

Πρὸς τὸ φῶς. Ἡ πρυγκήπισα Καρατζᾶ περὶ τῶν συγγραμμάτων τῆς ὁποίας καὶ ἄλλοτε ὠμίλησεν ἡ ΕΡΕΥΝΑ, ἀγγέλλει τὴν ἀγγλιστὶ ἐκδοσιν ποιήματος αὐτῆς ὑπὸ τὸν τίτλον Πρὸς τὸ φῶς (Towards the Light). Τὸ ἔργον ἐξεδόθη κατὰ πρότερον σουηδιστὶ πρὸ τινῶν ἐτῶν καὶ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν ἐν Σουηδίᾳ ἥτις εἶνε ἡ πατρίς τῆς ποιητρίας. Ἐξεδόθη κατόπιν μεταφρασθὲν εἰς πολλὰς γλώσσας καὶ πολὺ ἐξετιμήθη καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, προμηνύεται δὲ μεγάλη ζήτησις τῆς ἀγγλικῆς μεταφράσεως. Λόγῳ τῆς ἐλληνικῆς ἐθνικότητος τοῦ συζύγου της, ἡ πρυγκήπισα μοῦ ἔγραψε ἐκφράζουσα τὴν εὐχὴν ἵνα τὸ ποίημά της μεταφρασθῆ καὶ εἰς τὴν ἐλληνικὴν, καὶ ἐξ ὧν γνωρίζω περὶ τοῦ ἔργου ἔχω πεποίθησιν ὅτι μὴ καλὴ μετάφρασις θὰ ἦτο ἐξόχως ὠφέλιμος ἐν Ἑλλάδι. Ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ ποιήματος εἶνε πῶς μετὰ μακρὰν περίοδον ἄλγους καὶ περιπετειῶν ἀνὴρ εἰς πολλὰς ἀμαρτίας περιπεσὼν μεταβάλλει τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ ἀνέρχεται εἰς ὑψηλὰς σφαίρας ἀγνότητος καὶ εὐδαιμονίας. Ὅσοι τῶν ἀναγνωστῶν μου γνωρίζουν ἀγγλικά ἐλπίζω ὅτι θὰ ἀποκτήσουν τὸ βιβλίον. Τιμᾶται δύο σελήνια.

Ὁ περιώνυμος γάλλος ἐπιστήμων Baraduc ὅστις ἀπέδειξεν ὅτι τὰ συναίσθηματα τοῦ ἀνθρώπου

φωτογραφούνται, διὰ προσφάτου βιβλίου του διεξηγεί τὴν πείραν ἣν ἔσχε παρατηρήσας φαινόμενα ἐξ ἀφετηρίας τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ του Ἄνδρέου, τῆς συζύγου του, καὶ τοῦ φίλου του ἱατροῦ d'Argelès,—leurs manifestations, leurs influences, leurs télépathies. Τὸ σύγγραμμα δίδει καὶ εἰκόνας, ληφθείσας τὸ μὲν μυχιολογικῶς τὸ δὲ φωτογραφικῶς. Ἡ μορφή τοῦ εἰρημένου ἱατροῦ εἰκονίζεται οἷα ἐπεφάνη εἰς τὸν Baraduc, δίδεται δὲ καὶ φωτογραφία τῆς χειρὸς τοῦ αὐτοῦ ἱατροῦ παριστώσα τὰς ἰαματικὰς ἀκτῖνας τῆς προσπιπούσας ἐπὶ τῶν πνευμόνων τοῦ πάσχοντος ἐκ φθίσεως υἱοῦ τοῦ Baraduc. Ἐτέρα φωτογραφία παριστᾷ κυματισμοὺς παραχθέντας ἐπὶ τοῦ αἰθέρος, ὑπὸ τῆς θερμῆς δεύσεως τοῦ Baraduc περὶ ἰάσεως τοῦ υἱοῦ του. Ἡ ἐμφάνισις τῆς διανοίας τοῦ υἱοῦ του ἐννέα ὥρας μετὰ θάνατον φωτογραφεῖται καὶ δεικνύεται ἡμῖν διὰ εἰκόνας ἐν τῷ βιβλίῳ, ὡς ἐπίσης δεικνύεται φωτογραφία τοῦ αἰθεροσώματος τοῦ μεταστάντος εἰκοσιν ὥρας μετὰ τὴν μετάστασιν. Φοβερὰ ὅμως εἶνε ἡ φωτογραφία τῶν ἐκ τοῦ τάφου ἀναπομπῶν τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ταφήν, διότι δεικνύει ἑξαλλα ρεύματα ζωτικότητος ἀναδιδομένης ἐκ τοῦ νεκροῦ, καὶ ὀφιοειδεῖς κυματισμοὺς μυστηριώδους τινὸς δυνάμεως παρατηρουμένης περίξ τῆς εἰκόνας τοῦ Ἐσταυρωμένου. Περίεργος εἶνε ἡ εἰκὼν τοῦ Ἄνδρέου ἐμφανισθέντος τῷ πατρί του οἷος ἦτο ὡς παῖς τῇ ἡμέρᾳ καθ' ἣν πρώτην φοράν ἔσχε τὴν θείαν μετάληψιν, καὶ βραδύτερον οἷος ἀνεκαινίσθη ἐν τῷ πνευματικῷ κόσμῳ. Βραδύτερον αἱ ἐμφανίσεις εἶνε ἐν μορφῇ ἠλεκτρικῶν σπινθήρων ἢ ἀστέρων οὓς ὁ συγγραφεὺς ἀναπαριστᾷ διὰ ἰχνογραφημάτων ψυχοτηλεπαθητικῶν. Αἱ τρεῖς ἔσχαται ἐκπνοαὶ τῆς συζύγου του ἀναπαρίστανται φωτογραφικῶς, ἐπίσης καὶ τοῦ σφαιροειδοῦς νέφους ὕπερ ἐσχηματίσθη μίαν ὥραν μετὰ τὸν θάνατόν της.

Ἔχω ἄλλα δύο βιβλία ἐνώπιόν μου, καὶ τὸ μὲν ἐν ἐξ αὐτῶν ἀνέφερα ἤδη εἰς τὴν ΕΡΕΥΝΑΝ τοῦ Ἀπριλίου. Εἶνε τὸ ἔργον τοῦ ἀνακτος τῶν δημοσιογράφων κ. Stead ἔχον τὸν τίτλον After Death, καὶ ἐν τῇ βραχείᾳ ταύτῃ σελίδι δὲν δύναμαι νὰ πράξω τίποτε περισσότερον εἰμὴ νὰ δώσω μίαν περικοπήν ἐκ τῶν ἀνακοινώσεων ἃς παρέσχεν εἰς τὸν συγγραφέα, πρόσωπον φιλικὸν μεταστάν πρότινων ἐτῶν. Τῷ διηγείται τὰς ἐντυπώσεις της κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου της. “Ἐβλεπον τὰ πάντα ἐν τῷ δωματίῳ ἀκριβῶς ὅπως καὶ πρὶν κλείσω τοὺς ὀφθαλμούς μου. Οὐδένα πόνου ἠσθάνθη ἀποθνήσκουσα. Ἡσθάνθη μόνον μεγάλην γαλήνην καὶ εἰρήνην. Κατόπι ἐξύπνησα, καὶ ἰστάμην ἔξωθεν τοῦ νεκροῦ μου ἐντὸς τοῦ δωματίου. Δὲν ἦτο κανεὶς ἐν ἀρχῇ παρών. Ἡμῆν μόνη μου μετὰ τὸ τεθνεὸς σῶμα. Κατ' ἀρχὰς ἠπόρουν ὅτι ἡμῆν τόσῳ καλὰ εἰς τὴν ὑγείαν μου. Δὲν ἐβράδυνα ὅμως νὰ ἀντιληφθῶ ὅτι μετέστην.”

Διηγείται κατόπι πῶς ὠδηγήθη ὑπὸ ἀρμοδίων πνευμάτων εἰς ἄλλας σφαῖρας ὑπάρξεως καὶ προσθέτει: “Ὅταν ἡ ψυχὴ ἐγκαταλείπη τὸ σῶμα ἀπομένει ἀκριβῶς ἡ αὐτὴ οἷα ἦτο ἐντὸς αὐτοῦ. Τὸ σῶμα καὶ ὁ νοῦς εἶνε τὰ ὄργανά της. Διὰ τοῦ θανάτου ἐγκαταλείπει τὸ σῶμα, οὐ δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην, ἀλλὰ διατηρεῖ τὸ ἕτερον ὄργανον καὶ ἐξακολουθεῖ ἐπομένως νὰ ἔχη ἀκριβῶς τὰς αὐτὰς ἃς καὶ πρὸ τοῦ θανάτου γνώσεις, ἔξεις, πείρας καὶ κλίσεις.”

Δι' ὀλίγας μόνον λέξεις μοὶ ἀπομένει χῶρος, περὶ τοῦ τρίτου βιβλίου Psychic Force. Ὁ συγγραφεὺς εἶνε ὁ κ. Gambier Bolton, οὗ ἕτερον βιβλίον μνημονεύεται ἐν σελίδι 78 τοῦ παρόντος τεύχους τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ, καὶ ὅστις ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶνε πρόεδρος τῆς Ζωολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ Λονδίνου καὶ μέλος τῆς Γεωγραφικῆς Ἑταιρείας, εἶνε καὶ πρόεδρος τῆς ἐν Λονδίῳ Ψυχολογικῆς Ἑταιρείας. Τὸ ὑπὸ ἐρευνᾶν σύγγραμμα αὐτοῦ Psychic Force, ἀποτελεῖ πειραματικὴν ἐξερεύνησιν τῆς ψυχικῆς δυνάμεως ἧς τὴν ὑπαρξιν δὲν ἀναγνωρίζει μὲν ἀκόμη ἡ Φυσικὴ, ἀλλὰ καταδεικνύουσιν παντοῖαι ἐκφάνσεις ὡσάκισ εὐνοϊκοὶ ὄροι ἐπιτυγχάνονται. Κατεδείχθη δηλαδὴ ὅτι ὑπὸ εἰδικῆς συνθήκας, ἀτελῶς μέχρι τοῦδε ἐξακριβωθείσας, καὶ ἐντὸς περιορισμένης, ἀλλ' ἀγνωστον μέχρι τοῦδε πόσον περιορισμένης, ἀποστάσεως ἀπὸ τοῦ σῶμα ἀνθρώπων τινῶν ἐχόντων εἰδικὴν νευρικὴν ὀργάνωσιν, δυνάμει της ἐνεργεῖ ὡς ἐκ τῆς ὁποίας, ἀνευ ἐπαφῆς ἢ συνδέσμου, προκαλεῖται δράσις τις, ὀρῶνται δὲ κινήσεις καὶ ἀκούονται ἤχοι ἐκ στερεῶν ἀντικειμένων. Ὁ συγγραφεὺς παραθέτει τὰ φαινόμενα ἅτινα παρετήρησε καὶ προσθέτει ὅτι ἡ ἐν λόγῳ δυνάμει δύναται νὰ ζυγισθῇ, καὶ δύναται ἐπίσης νὰ φωτογραφηθῇ. Πάντας τοὺς ἰσχυρισμοὺς περὶ τοῦ ὅτι τοιαύτη δυνάμει δὲν ὑπάρχει, ὁ συγγραφεὺς ἀναιρεῖ διὰ λεπτομερῶν ἐπιχειρημάτων. Ταξινομεῖ πάντα τὰ γνωστὰ φαινόμενα, ἀπαριθμεῖ τὰ πειράματα αὐτοῦ τε καὶ ἄλλων πρὸ αὐτοῦ, καὶ ὑποδεικνύει τὰς συνθήκας αἰτινες εἶνε ἀναγκαῖαι πρὸς ἐπιτυχήν διεξαγωγὴν πειραμάτων. Πρὸ τινων ἐβδομάδων ἐπεσκεψθῆν τὸν συγγραφέα εἰς τὴν λαμπρὰν ἐν Southampton κατοικίαν του Westbourne House, καὶ ἀπεκόμισα πολυτίμους ἐντυπώσεις ἐκ τῆς πενταήμερου μετ' αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου του ἀναστροφῆς μου, ἀντιληφθεὶς ὅτι ἀμφότεροι οἱ φιλοξενούντες με κέκτηνται εἰδικὰ ψυχικὰ χαρίσματα δυνάμει τῶν ὁποίων ἠδυνήθην νὰ λάβω πείραν τῶν ἐκφάνσεων τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος δυνάμεως. Μεταξὺ τῶν περιποιήσεων ἃς μοὶ ἐπεδαψίλευσαν συναριθμοῦνται καὶ αἱ ἡμερήσιαι ἐκδρομαὶ διὰ τοῦ αυτοκινήτου του, καὶ προσέτι ἐν τέλει ἡ διαβεβαίωσις ὅτι πᾶς ἀναγνώστης τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ ἐπιθυμῶν νὰ γνωρισθῇ μετὰ τὸν καὶ τὴν κ. Gambier Bolton θὰ τύχῃ ἐγκαρδίου δεξιώσεως ὀψέποτε ἐπισκεφθῇ αὐτούς.

KARL MARX.

Μεγάλης σημασίας ιστορικόν γεγονός δέον να θεωρηθῆ διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἢ ἀπὸ τινος παρατηρηθεῖσα βλάβη σσιαλιστικῆ φρονήματος ἐν ταῖς κυριωτέραις βιομηχανικαῖς πόλεσι τοῦ βασιλείου. Περιττὸν να εἶπω ὅτι ἡ βλάβη αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸν σπόρον ὃν ἀπὸ ἐπταετίας δὲν ἔπαυσε να σπείρη εὐστόχως ἡ ΕΡΕΥΝΑ καὶ εἰς τὸ ἔδαφος ὅπερ ἀπὸ εἰκοσαετίας ἐκαλλιέργησεν ὁ συντάκτης αὕτης πρώτον μὲν διὰ τῆς ἐκδόσεως ἐν Ἀθήναις τοῦ ἀληθμονήτου ἐκείνου περιοδικοῦ ἄρθρου, εἶτα δὲ διὰ τῶν ἄλλων ἔργων του. Ἐκ τούτων ἰδίως, νομίζω, ἐπέδρασαν τελεσφορώτερον δύο του πονημάτια ἅτινα ἀφήκαν βαθύτατα ἴχνη εἰς τὴν σύγχρονον ἑλληνικὴν διανόησιν. Τὸ ἓν εἶνε ἡ ὑπ' αὐτοῦ μεταφρασθεῖσα Ἐκκλήσις εἰς τοὺς Νέους τοῦ Κραπότκιν, καὶ τὸ ἄλλο εἶνε τὸ Ἐγχειρίδιον τοῦ Ἐργάτου, συγγραφὴν ὑπὸ τοῦ κ. Δρακούλη τῷ 1892 καὶ ἔκτοτε δημοσιευθὲν εἰς πολλὰς ἐκδόσεις καὶ ἐπιφυλλίδας. Χαίρω δὲ ὅτι ἀμφότερα τὰ πονημάτια ταῦτα ἀναδημοσιεύει ἤδη ἐν συνεχείαις ὁ ΕΡΓΑΤΗΣ τοῦ Βόλου, ὅστις καὶ κρίνει ἀναγκαῖον να τὰ μεταγλωττίσῃ ἐκ τῆς γλαφυρᾶς τοῦ κ. Δρακούλη ἑλληνικῆς, εἰς τὴν ὅπως οὐκ ἀξέστον δημῶδη. Ἄλλ' εἶνε ἀξιοσημεῖωτον ὅπως δῆποτε ὅτι ἐξ ὅλων τῶν προϊόντων τοῦ ἑλληνικοῦ καλάμου τρία ἔργα ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν μεταγλώττισιν ταύτην· τὰ εἰρημένα δύο πονημάτια καὶ τὸ εὐαγγέλιον. Ἡ βλάβη ὅμως τοῦ σσιαλιστικῆ φρονήματος εἶνε δι' ἡμᾶς τὸ ἀμέσως ἐνδιαφέρον θέμα διότι παρέχει τὸ ἐνδόξιμον να ἐλπίσωμεν ὅτι διὰ τῆς βλαστήσεως ταύτης ἐγκαινιζεταὶ ἐποχὴ ἐπιδιώξεως νέου καθεστώτος ἐρειδομένου ἐπὶ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης.

Ὅτι ἡ νέα αὕτη κοινωνικὴ ζύμωσις ἐν Ἑλλάδι ἤρχισεν ἀκριβῶς καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ σσιαλισταὶ τῶν ἄλλων χωρῶν ἐώρτασαν τὴν εἰκοσιπενταετηρίδα τοῦ θανάτου τοῦ Κάρλ Μάρξ, ἰδρυτοῦ τοῦ νεωτέρου σσιαλισμοῦ εἶνε, νομίζω, γεγονός εὐόιον. Ἐντεῦθεν ἡ παρούσα πρόθεσίς μου ὅπως παράσχω ἐν γενικαῖς γραμμαῖς πληροφορίας τινὰς περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Κάρλ Μάρξ, χάριν τῶν τὸν πρῶτον ἤδη προσελκυομένων εἰς τὴν μελέτην τῶν οικονομικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἀρχῶν ἃς ἐδίδαξεν. Ὁ Karl Marx ἐγεννήθη τῇ 5 Μαΐου 1818 ἐν τῇ πόλει Τρένες τῆς Γερμανίας ἐκ γεννητόρων ἑβραίων, καὶ ἀπέθανε τῇ 14 Μαρτίου 1883 ἐν Λονδίνω. Περαιτώσας τὰς νομικὰς καὶ φιλοσοφικὰς σπουδὰς του, ἔδρασεν ὡς δημοσιογράφος καὶ συγγραφεὺς, αἰείποτε ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ δημοκρατισμοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ βίος του εἶνε πλήρης ἐπεισοδίων καὶ κυβερνητικῶν καταδιώξεων εἰς ὅλα τὰ κράτη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ἅτινα ἀλληλοδιαδόχως ἐξεδίωκον αὐτὸν εἰς τρόπον ὅστε μὴ ἔχων ὀρισμένην κατοικίαν ἀνόμαζεν ἑαυτὸν κοσμοπολίτην. Ἐπὶ πέλους κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὸ καταφύγιον πάντων τῶν προσφύγων.

Ἄλλὰ κυρίως ὁ Μάρξ διακρίνεται διὰ τὴν ἐπίδρασιν ἣν ἤσκησεν ἐπὶ τῆς Πλουτολογικῆς Ἐπιστήμης τὴν ὅποιαν ἀνεκαίνισεν ἄρθρου στηρίζας αὐτὴν ἐπὶ ἀνθρωπιστικῶν βάσεων. Πρὸ αὐτοῦ πάντες οἱ πλουτολόγοι ἀπεπειράθησαν ν' ἀναλύσωσι τὰ φαινόμενα τῆς παραγωγῆς καὶ καθιερώσωσι σχετικὰ ἀξιώματα. Περιέγραψαν μὲν τὸν ἀγῶνα τῶν κοινωνικῶν τάξεων, ἀλλ' ἐπίστευσαν ὅτι οἱ πλουτολογικοὶ νόμοι εἰσὶν αἰώνιοι καὶ ἀκίνητοι καὶ ὅτι μόνος ὁ ἐλεύθερος συναγωνισμὸς εἶνε ἀρκετὸς να μετριώσῃ τὴν οικονομικὴν ἀθλιότητα τῶν ἐργατικῶν τάξεων. Ὁ Μάρξ ὅμως ἀπέδειξεν ὅτι ὁ τρόπος τῆς παραγωγῆς εἶνε ἡ μόνη ἀρχὴ ἢ διέπουσα πᾶσαν τὴν κοινωνικὴν ζωὴν· ὅτι ὁ ἀγῶν τῶν κοινωνικῶν τάξεων καὶ μόνος αὐτὸς ἐξηγεῖ πᾶσαν τὴν φορὰν τῆς ἱστορίας καὶ ὅτι ἡ κοινωνία διατελεῖ διαρκῶς ἐν ἐξελίξει. Ἄλλὰ προέβη καὶ περαιτέρω. Ἐξήγησε τὴν γένεσιν τοῦ κεφαλαίου. Καθιέρωσε νέαν θεωρίαν τῆς ἀξίας καὶ τοῦ ἡμερημιοῦ δείξας ὅτι μεταξὺ ἀξίας καὶ μισθοῦ ὑπάρχει ἐν πλεόνασμα ὅπερ πολλαπλασιαζόμενον ὑπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργατῶν ἀποτελεῖ τὸ κεφάλαιον. Τοιοῦτοτρόπως καθιέρωθη ἡ ἀρχὴ ὅτι τὸ κεφάλαιον εἶνε ἐργασία μεταγγιζομένη ἀδικαιολογητῶς ἀπὸ τὰς φλέβας τοῦ ἐργάτου εἰς τὰ βαλάντια τοῦ κεφαλαιούχου καὶ ὅτι τὸ οὕτω προκύπτον κεφάλαιον δὲν καθίσταται παραγωγικόν ἄλλως παρὰ διὰ τῆς ζώσης ἐργασίας τοῦ ἐργάτου, καὶ εἶνε ἐπομένως πλοῦτος ὄχι μόνον κλεπτόμενος, ἀλλὰ καὶ νεκρούμενος. Ὁ Μάρξ οὕτω ἀπέδειξεν ὅτι τὸ πλεόνασμα ὅπερ γνωρίζομεν ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτοῦ μορφὰς—κέρδος, τόκος, εἰσόδημα, ἐνοίκιον, μεσιτεία—πηγάζει ἀποκλειστικῶς ἐξ ἐργασίας μὴ πληρωθείσης, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὅτι τὸ κεφαλαιοκρατικὸν σύστημα εἶνε σύστημα ἐκμεταλλεύσεως, φέρον ὅμως ἐν ἑαυτῷ τὰ σπέρματα τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ καταστροφῆς, ὥστε ἐξ αὐτοῦ καταρρέοντος να προκύψῃ νέα κοινωνία ἔχουσα ὡς βάσιν τὴν διαπίστευσιν ὅλων τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς εἰς τὴν ὀλομέλειαν, ἥτοι εἰς τὸ κράτος.

Ὁ Μάρξ ἐπέφερε ριζικὴν μεταρρύθμισιν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς σσιαλιστικὰς συλλήψεις. Πρὸ αὐτοῦ τὸ σσιαλιστικὸν φρόνημα ἦτο ἀνάμικτον ἐπιστήμης καὶ οὐτοπίας. Οἱ κορυφαῖοι τῶν σσιαλιστῶν, ὡς ὁ Ὄουεν, ὁ Σαῖν Σιμών, κλπ. διέκρινον μὲν τὰ δεινὰ ἀποτελέσματα τοῦ καπιταλισμοῦ, ὑπεδείκνυον ὅμως μέσα πρὸς μεταρρύθμισιν τῆς κοινωνίας ἀτελῆ καὶ ἀτελεσφόρητα. Προστούτοις δὲ συνεκρούοντο ἐν ταῖς συλλήψεσιν αὐτῶν περὶ τῆς συστάσεως τῆς κοινωνίας τοῦ μέλλοντος, φανταζόμενοι αὐτὴν ἄλλοι ἄλλως, ἐπομένως ἐπιδιώκοντες ἀπραγματοποίητα. Ἄλλ' ὁ Μάρξ εἰσήγαγεν ἁρμονίαν καὶ σύστημα λύσεως τῶν προβλημάτων περὶ τῆς συστάσεως τῆς προσδοκωμένης κοινωνίας. Ἐπραξε δὲ τοῦτο ἀπλοῦστατα ἐξηγήσας ὅτι ἡ κοινωνία τοῦ μέλλοντος θὰ πηγῆσῃ ἐξ

αυτῆς τῆς φυσικῆς ἀναπτύξεως τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος. Δηλαδή τὸ κεφάλαιον ὄχι μόνον ἀποτελεῖται ἐκ τῆς συσσωρεύσεως τοῦ ὡς εἴρηται πλεονάσματος, πολλαπλασιαζομένου ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐργατῶν καὶ χωρικῶν ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν ὁποίων ἀδικαιολογήτως μεταγγίζεται εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ κεφαλαιούχου, ἀλλὰ καὶ τείνει διηλεκτικῶς εἰς μείζονα συγκέντρωσιν καὶ συμπύκνωσιν. Ἡ μικρὰ ἰδιοκτησία καὶ ἡ μικρὰ βιομηχανία διὰ τῆς βαθμιαίας ἐπεκτάσεως τῆς χρήσεως μηχανῶν δὲν δύνανται πλέον ν' ἀνθέξωσι εἰς τὸν συναγωνισμὸν τῆς μεγάλῃς ἰδιοκτησίας καὶ μεγάλης βιομηχανίας. Τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς συγκεντρῶνται εἰς τὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις ὡς μονοπώλια τῆς τάξεως τῶν κεφαλαιούχων. Διὰ τῶν ἀνωτέρων ἐταιρειῶν τὰ κεφάλαια συγκεντρῶνται, ἢ δὲ συγκέντρωσις αὕτη ἐπιδεινώνει καὶ πολλαπλασιάζει τὰ ἄτοπα. Διὰ τῆς ἐξελίξεως ταύτης τοῦ κεφαλαίου, ἡ ἐργασία καὶ ἡ ἰδιοκτησία τείνουσιν βαθμῶδ' εἰς ὀλοσχερῆ χωρισμὸν, καὶ διὰ τὸν λόγον τούτου ἡ νεωτέρα κοινωνία ὁσημέραι χωρίζεται βαθύτερον καὶ διαιρεῖται εἰς δύο τάξεις ἐχθρικὰς τὴν τῶν ἀπλοῦτων ἐργατῶν καὶ τὴν τῶν πλουσίων κεφαλαιούχων. Ἄλλ' εὐτυχῶς ἡ συγκέντρωσις τῶν βιομηχανιῶν καὶ τῶν κεφαλαίων φθάνει εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε αἱ κρίσεις αἱ ἐκ τῆς ὑπερπαραγωγῆς εἰσὶν ἀναπόφευκτοι, παρουσιαζομένων δὲ τῶν κρίσεων τούτων ἀποδεικνύεται πλέον προφανῶς ὅτι τὸ κεφάλαιον ἀδυνατεῖ νὰ ἐκτελέσῃ τὸν προορισμὸν του καὶ συνεπῶς παρίσταται ἡ ἀνάγκη νὰ ἐξασφαλισθῇ ὑπὲρ τῆς κοινωνίας ὁ κτηματικὸς καὶ βιομηχανικὸς πλοῦτος καὶ νὰ θεσπισθῇ ἔλεγχος τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς ἐν τῷ συμφέροντι τῶν παραγωγικῶν τάξεων. Ἴδου πῶς ὁ Μάρξ μετέτρεψε τὸν σοσιαλισμὸν ἀπὸ οὐτοπίαν εἰς ἐπιστήμην. Ἄλλ' ἐνῶ ἡσχολεῖτο εἰς τὴν ἔρευναν τῶν νόμων οἵτινες καθορίζουσιν τὴν γένεσιν τοῦ κεφαλαίου καὶ εἰς τὴν διεξήγησιν τῶν ἀρχῶν τοῦ ἐπιδιωκομένου κοινωνικοῦ συστήματος, δὲν ἡμέλει συγχρόνως νὰ ὑποδεικνύῃ καὶ τὰ ἔμπρακτα μέσα τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ἐργατικῶν τάξεων ὑπὸ τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ ζυγοῦ. Ἐνωσις καὶ ὀργανοσις τῶν ἐργατικῶν τάξεων συντεχνικῶς καὶ πολιτικῶς ἰδού ἐν συνόψει ἡ ἐπιμόνως ὑπ' αὐτοῦ ὑποδεικνυομένη μέθοδος. Τὸ συνταχθὲν ὑπ' αὐτοῦ πρόγραμμα ἀποτελεῖ καὶ νῦν ἔτι τὴν βάσιν τῆς ἐνεργείας τῶν σοσιαλιστῶν παντὸς ἔθνους. Ὁμοίως εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν Διεθνή Ἐνωσιν τῶν Ἐργατῶν ἔχουσι τὴν ἀρχὴν τῶν τὰ ἐργατικὰ κόμματα ἅτινα ἀπὸ ἐτῶν ἤρχισαν νὰ συμπήγνυται εἰς τὰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, καὶ ἅτινα ἐργάζονται λίαν εὐστόχως ἀφορῶντα μετὰ πεποιθήσεως εἰς τὴν ἐπικράτησιν αὐτῶν ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ καὶ ἐν ταῖς νομοθεσίαις τῶν κρατῶν. Ὁ Μάρξ καθιέρωσε δύο ἀθάνατα παραγγέλματα ἅτινα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀναγνωρίζουσιν ὡς ὑπογραμμὸν τῶν αἰ' ομάδες

τῶν λαῶν ἃς οἱ κεφαλαιούχοι ἐκμεταλλεύονται. Τὰ δύο παραγγέλματα ταῦτα εἰσὶν: 1) Ἐνωσις τῶν ἀπλοῦτων παντὸς ἔθνους. 2) Ἀπελευθέρωσις τῶν ἐργατικῶν τάξεων παντὸς ἔθνους διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν ὀργανώσεως ἀμετόχου πάσης κεφαλαιουχικῆς ἐπιδράσεως.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ ὄντως γιγάντιον ἔργον τοῦ Μάρξ, καὶ εἶνε ἔργον τείνουσιν ἀκατασχέτως νὰ συνασπίσῃ εἰς ἐνιαίαν δρᾶσιν τοὺς ἐργάτας πάντων τῶν ἐθνῶν. Εἶνε δὲ ἔργον ἀπροσμάχητον καὶ προωρισμένον νὰ κατισχύσῃ τῆς ἀντιδράσεως ἣν κατ' αὐτοῦ ἀντιτάσσουσιν οἱ παλαιοὶ πλουτολόγοι καὶ πολιτευόμενοι, οἱ δρῶντες καὶ διδάσκοντες ἐν τῷ συμφέροντι τῆς ἀναποδράστως καταρρευούσης κεφαλαιοκρατίας. Ἐὰν οἱ Ἕλληες σοσιαλισταὶ ἔχωσι τὴν φιλοτιμίαν νὰ ρυθμίσωσι τὴν ἐφεξῆς ἱστορίαν τῆς πατρίδος τῶν ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὰ μεγάλα ρεύματα τῆς παγκοσμίου κοινωνιολογικῆς προόδου σώζοντες οὕτω αὐτὴν ἀπὸ τῆς ὀπισθοδρομήσεως καὶ παρακμῆς εἰς ἣν κινδυνεύει νὰ ἐκτροχιασθῇ ὑπὸ τῶν ἀφωτίστων ἡγετῶν της, εἰὰν ποθῶσι ν' ἀναγραφῇ περὶ αὐτῶν ἡμέραν τινα ὅτι αὐτοὶ ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι ἀφυπνισθέντες Ἕλληες μετὰ τὴν νάρκην εἴκοσιν αἰῶνων, πρέπει νὰ ἔχωσι τὴν γνώσιν νὰ ἀπεκδυθῶσι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τέλεον, νὰ βαπτισθῶσιν εἰς τὸ νέον πνεῦμα τὸ ἀπαιτοῦν συναδέλφωσιν μετὰ πάντων τῶν ἐθνῶν καὶ πάντων τῶν θρησκευμάτων, ἐγκαταλείποντες τὸ βάρβαρον δόγμα περὶ ἀλλοφύλων, διότι ἂν διανοοῦνται νὰ συμπήξωσιν ἐργατικὸν κόμμα, τὸ κόμμα αὐτὸ δὲν δύναται παρὰ νὰ ἀποτελέσῃ μέρος τοῦ παγκοσμίου ἐργατικοῦ κόμματος ὅπερ συναπαρτίζουσι τὰ συμπηγνυόμενα ἐργατικὰ κόμματα τῶν παντοίων φυλῶν τῆς γῆς. Ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ κολοσσοῦ τούτου πέπρωται νὰ καταρρεύσῃ ἡ κεφαλαιοκρατία καὶ οὐδαμῶς ἄλλως. Εἶνε πρόδηλον ἄρα ὅτι προκειμένου περὶ σοσιαλιστικοῦ φρονήματος δὲν δύναται νὰ χωρήσῃ οἰαδήποτε φυλετικὴ ἐχθροπάθεια, οὔτε θρησκευτικὴ. Ἡ πρόληψις ὅτι οἱ χριστιανοὶ ὑπερέχουν τῶν ἀλλοδόξων εἶνε καταδικαστέα ὡς πρόσκομμα κατὰ τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἡ πλάνη ἐκείνη ἦν βάρβαροι ἱεράρχαι καὶ πολιτευόμενοι ἐνθαρρύνουσιν ὅτι δῆθεν οἱ ἔβραιοι εἶνε περιφρονητέοι, εἶνε ἀναίρεσις αὐτοῦ τοῦ χριστιανισμοῦ, οὐ ὁ θεμελιωτῆς ἦτο ἔβραιος ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐδίδαξε καὶ ἐκήρυξεν ἀρχὰς ταῦτιζομένας μετὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Π. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ,
δικηγόρος.

Ἐν Μιντιλήνῃ.

Ὁ νεώτερος σοικακὺρς εἶνε κατ' ἀνάγκην ἐχθρὸς τῆς πατρίδος του. Ἀκόμη καὶ ἔταν ἐξέλη εἰς πόλεμον δὲν μάχεται διὰ νὰ ἀμυνθῇ ὑπὲρ τῆς πατρίδος του, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ μεταβιβασθῶσιν εἰς ἀλλοφύλον ἅπερ χαίρει προνόμια ἐκμεταλλεύσεως τῶν πατρῶν. Τοιοῦτοι μαχηταὶ εἶνε πατριῶται ὅσον δύο κύνες μαχόμενοι δι' ἐν κόκκαλον εἶνε πρόμαχοι τῶν ζώων.—George Bernard Shaw.

Ῥίζα καὶ αἰτία τῆς παραύσης δυσπραγίας τοῦ ἀνδρός, εἶνε ἡ ἀπόκληρος κατάστασις τῆς γυναικός.—Lady Florence Dixie.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ.

[Ἐναδημοσίευσίς ἐκ τοῦ ἄρθρου.]

“Ὅ,τι παράγει διὰ τῆς ἐργασίας του ὁ ἄνθρωπος ἀνήκει εἰς αὐτόν, οὔτε ὀλιγώτερον οὔτε περισσό-
τερον. Κατ’ αὐτόν τὸν νόμον δύναται μόνον καὶ
μόνον νὰ διατηρηθῇ ἡ ἰσορροπία εἰς τὴν ἀπολαυὴν
ὄλων. Ἡ αἰτία τῆς κοινωνικῆς ἀθλιότητος εἶναι
ἡ ἔλλειψις τῆς ἰσορροπίας ταύτης. Τὸ σημερινὸν
κοινωνικὸν σύστημα στηρίζεται εἰς τὴν ἀνισορρο-
πιαν ταύτην, διότι οἱ μισθοὶ ἐν γένει τοὺς ὁποίους
λαμβάνουν οἱ ἐργαζόμενοι, ἀντιπροσωπεύουν ὀλι-
γώτερον τῆς ἀξίας τῆς ἐργασίας των, ἡ δὲ διαφορὰ
μεταβαίνει εἰς ἄλλους, καὶ οὕτω συσσωρεύονται
τὰ χρήματα καὶ σχηματίζεται τὸ κεφάλαιον.
Αὕτη ἐν γένει εἶναι ἡ γένεσις τοῦ κέρδους, τῶν
τόκων καὶ τῶν εἰσοδημάτων, ἄδικος δηλαδὴ πηγῆ.
Ἰπὸ τὸ ὄνομα κέρδος, τόκος, εἰσόδημα ἀφαιρεῖται
ἀπὸ τὸ παραγωγὸν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὡς εἶπομεν
ἀνωτέρω ἀνήκει εἰς αὐτόν. Ἐντεῦθεν ἡ πτωχεία
καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ ἐγκλήματα τῶν ἡμερῶν μας.
Ὡστε τὸ σύστημα αὐτὸ τῶν μισθῶν ἀφ’ ἑνὸς καὶ
τῶν κερδῶν ἀφ’ ἑτέρου δὲν ἀρμόζει εἰς ἀληθινὸν
πολιτισμὸν.

Ἐν τῇ σημερινῇ κοινωνικῇ τάξει πᾶσα πρόοδος,
πᾶσα ἐφεύρεσις, πᾶσα νέα μηχανὴ δὲν ὠφελεῖ
τοὺς ἐργαζομένους, ἀλλὰ τοὺς ἔχοντας κεφάλαια.
Τοιοιτοτρόπως καὶ ὅλα τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς
περιορίζονται εἰς τὰς χεῖρας τῶν κεφαλαιούχων
οἵτινες κατ’ οὐσίαν διευθύνουν ὅλην τὴν βιομηχα-
νίαν, τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν πολιτείαν, καὶ εἶναι
οἱ πραγματικοὶ δεσπότες τῶν ἐργαζομένων, του-
τέστι τοῦ ἔθνους, διότι ἔθνος δικαιούνται νὰ
λέγωνται μόνον οἱ ἐργάται, καθ’ ὃ παράγοντες
πᾶν ὅ,τι συντηρεῖ τὸ ἔθνος. Ἰπὸ τὸν τοιοῦτον
μηχανισμόν τῆς κοινωνίας ἕκαστος τείνει δι’ ὄλων
τῶν δυνάμεων του νὰ προαγάγῃ τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ
ἄτομον διὰ νὰ συναγωνίζεσθαι πρὸς τοὺς ἄλλους.
Τοιοιτοτρόπως παύεται ὁ συναγωνισμὸς, ὅστις
ἔφερε μὲν μικρά τινα καλὰ, τὰ ὁποῖα ὁμως εἶναι
μηδὲν παραβαλλόμενα μὲ τὰ κακὰ τὰ ὁποῖα ἔφερε.
Διότι ἄλλο ἄμιλλα ἦντις ἀναδεικνύει ὄλους, καὶ
ἄλλο συναγωνισμὸς εἰς τὸν ὅποιον πίπτουν θύ-
ματα ὅσοι δὲν ἔχουν μεγάλας δυνάμεις εἰς τὰς
χεῖρας των. Αἱ περιοδικῶς συμβαίνουσαι οἰκο-
νομικαὶ κρίσεις εἶναι φαινόμενα τοῦ συναγωνισμοῦ
τούτου· ὁ συναγωνισμὸς οὗτος εἶναι ὁ ἐξαλείψας
πάντα τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα καὶ καθιερώσας ἀντ’
αὐτῶν τὴν πεζότητα καὶ τὴν ὑλοφροσύνην, ὁ φυγα-
δεύσας τὴν συναίσθησιν τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας καὶ
καταστήσας ὅλας τὰς κοινωνικὰς σχέσεις ἐμπόριον.
Δὲν διέπει λοιπὸν τὸν βίον μας κοινωνικὴ τάξις—
ἀλλ’ ἐπικρατεῖ πλήρης κοινωνικὴ παραλυσία.

Βεβαίως ἡ σημερινὴ κοινωνικὴ κατάστασις δὲν
θὰ ἐξακολουθήσῃ διὰ παντός. Ἡ ἱστορία καὶ ἡ
ἐπιστήμη διδάσκουν ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ
ἐξακολουθήσῃ. Ἡ εἰς τὰ ἀρχαῖα κράτη ἐπικρα-
τούσα κοινωνικὴ τάξις ἦτο τὸ σύστημα τῆς δουλείας,

κατὰ τὸ ὅποιον ὁ κύριος εἶχεν ἐξουσίαν νὰ μετα-
χειρίζεται ὅπως ἤθελε τοὺς δούλους του καὶ νὰ
τοὺς φονεύῃ μάλιστα ἐὰν ἤθελεν. Ἀπὸ τὸ σύ-
στημα τῆς δουλείας, ἡ κοινωνία μετέβη εἰς τὸ
σύστημα τῆς δουλοπαροικίας, κατὰ φυσικὴν ἐξέλιξιν,
καὶ συνεπεία τῆς ἐξεγέρσεως τῆς ἀνθρωπότητος.
Κατὰ τὸ σύστημα τῆς δουλοπαροικίας ὁ κύριος δὲν
εἶχε πλέον ἀπόλυτον ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ δούλου,
ἀλλ’ ὁμως ὁ δούλος ἦτο ἀναπόσπαστος ἀπὸ τὰ
κτήματα τοῦ κυρίου. Εἰς τοὺς χρόνους τοὺς
μεταξὺ τῆς δουλείας καὶ τῆς δουλοπαροικίας ἦτο
κατάστασις μεταβατικὴ, κοινωνικὴ τις ἀποσύν-
θεσις ὁμοιάζουσα μὲ τὴν σημερινήν. Σήμερον ἡ
δουλοπαροικία δὲν ὑπάρχει καὶ εὕρισκόμεθα εἰς μετα-
βατικὴν ἐποχὴν. Μεταβαίνομεν ὁλοῦν εἰς νέον τι
σύστημα τὸ ὅποιον δὲν θὰ βραδύνῃ ν’ ἀρχίσῃ
διότι ἡ κοινωνικὴ παραλυσία ἔφθασεν εἰς τὸ
κατακόρυφον, καὶ ἡ ἐξέγερσις τῶν ἀνθρώπων
καθίσταται γενικὴ. Τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς
ἐποχῆς μας εἶναι οἱ μισθοὶ, ἡ μὲ ἄλλας λέξεις ὁ
ἀτομισμὸς. Τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς νέας ἐποχῆς
θὰ εἶναι ἡ πλήρης ἀμοιβή, ἡ μὲ ἄλλας λέξεις ὁ
σοσιαλισμὸς. Αἱ ἐπαναστάσεις περὶ τῶν ὁποίων
ἀκούομεν δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ συμπτώματα ὅτι
πλησιάζομεν εἰς τὸ νέον σύστημα, ὅπως αἱ ὠδίνες
εἶναι συμπτώματα ὅτι ἡ γυνὴ πλησιάζει εἰς τὸν
τοκετόν.

Ἄμα καταπέσῃ τὸ σημερινὸν σύστημα καὶ ἐπι-
βληθῇ ἡ ἀνάγκη νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ νέον, ἐν πρώ-
τοις πᾶσαι αἱ δυνάμεις αἰτινες σήμερον εὕρισκονται
εἰς τὰς χεῖρας ἀτόμων θὰ κηρυχθῶσιν ὡς ἀνήκου-
σαι εἰς τὸ σύνολον τῆς Κοινωνίας τουτέστιν εἰς
τὴν Πολιτείαν, εἰς τὸ Κράτος. Κράτος ὅταν
λέγομεν, σημειωθῆτω καλῶς, δὲν ἐννοοῦμεν τὴν
σημερινὴν ὀλιγαρχίαν τῶν πολιτικῶν, ἀλλὰ τὴν
σύμπασαν ὀργανισμένην Κοινωνίαν. Ὄργανισμένη
δὲ ἡ Κοινωνία εἶναι ὅταν τὰ μέλη της ὅλα, δηλαδὴ
τὰ ἄτομα ὅλα λειτουργοῦν ὅπως λειτουργοῦν τὰ
μέλη τοῦ σωματικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου.
Οὕτω λοιπὸν διὰ τῆς λέξεως Κράτος δὲν ἐννοοῦμεν
ὁμάδα τινα ἀνθρώπων ἔχουσαν καθήκοντα καὶ
δικαιώματα πρὸς τοὺς λοιποὺς συμπολίτας των,
ἀλλὰ ὀλόκληρον ὀργανισμόν ἔχοντα λειτουργίας
ἐκτελουμένας ὑπὸ ὄλων τῶν μελῶν του ὅπως
συμβαίνει εἰς τὸ σῶμα. Τοιαύτη θὰ εἶναι ἡ νέα
πολιτεία, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἀνήκουν πάντα τὰ
ὑπάρχοντα, καὶ ἡ ὁποία διὰ τοῦτο, θὰ μεριμνᾷ
καὶ ἐγγυᾶται περὶ τῆς εὐεξίας ὄλων τῶν μελῶν.
Ἐκαστον τῶν μελῶν τοιοιτοτρόπως, ἕκαστος δη-
λαδὴ πολίτης, θὰ εἶναι ἀπηλλαγμένος πάσης
βιωτικῆς μερίμνης, καὶ θὰ ἔχῃ τὸ πνεῦμα του
ἐλεύθερον. Ἡ Πολιτεία θὰ βοηθῇ ἕκαστον νὰ
προάγεται καὶ θὰ τῷ παρέχῃ ὅλα τὰ μέσα νὰ
καθιστᾷ τὴν ἐλευθερίαν του καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν
του πραγματικὴν.

Ἐξ ὧν εἶπομεν, ἡμπορεῖ τις νὰ εἰκάσῃ τὴν
Νέαν Πολιτείαν λειτουργοῦσαν ὡς ἑξῆς: “Ὅ,τι

ἐκτελείται ἐν μικρῷ καὶ κατ' ἰδίαν ὑπὸ τῶν ἀτόμων, θὰ ἐκτελεῖται ἐν μεγάλῳ καὶ ἐν συνόλῳ ὑπὸ τοῦ κράτους. Θὰ ὑπάρχη κεντρικόν τι σύστημα ὅπερ θὰ διανέμη εἰς πάντα τὰ μέλη τοῦ ὀργανισμοῦ δηλαδὴ εἰς πάντας τοὺς πολίτας, τὴν κατάλληλον ἐργασίαν καὶ τὴν πλήρη ἀμοιβὴν αὐτῆς. Τοιοῦτοτρόπως θ' ἀναγεννηθῆ ἄρδην ἡ κοινωμία καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς σχέσεις μεταβαλλομένων τῶν βάσεων τῆς παιδείας, τῆς ἀνατροφῆς, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας. Διεξαγομένης τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου συνολικῶς, δὲν θὰ ἔχωμεν πλέον κρίσεις οικονομικὰς καὶ τὰ δεινὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν—καὶ τὰ εἶδη δὲ πάντα θὰ εἶναι προσιτὰ εἰς πάντας ὡς εὐθηνότατα. Ἡ διανομὴ τῶν ἔργων θὰ γίνῃ μεθοδικῶς ὥστε νὰ ὑπάρχη πάντοτε ζήτησις ἐργασίας διὰ πάντα πολίτην. Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς ἐργασίας θὰ ἐξασφαλίξῃται εἰς πάντα πολίτην πολλῶν ὥρων ἀνεσις καὶ ἡσυχία πλήρης καθὼς καὶ ὅλα τὰ μέσα τῆς μορφώσεως. Ἐλεημοσύνη καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα δὲν θὰ ἔχουν τὸν τόπον των εἰς τὴν νέαν κοινωμίαν διότι τὰ πάντα θὰ εἶναι εἰς χρῆσιν τῶν πολιτῶν.

Δὲν ὑπάρχει σατανικώτερον πρᾶγμα ἀπὸ τὸ χρῆμα οἷον ὑπάρχει σήμερον. Μὲ τὸ σημερινὸν κοινωνικὸν σύστημα, θὰ ἐκλείψῃ ἡ ἀνάγκη τῶν δανείων καὶ ἐπομένως ὁ τόκος καὶ ἡ τοκογλυφία. Ἐπίσης θὰ λείψῃ καὶ τὸ ἐκ κεφαλαίων ἀτομικὸν κέρδος καὶ τὸ εἰσόδημα, ὅλος δὲ ὁ πλοῦτος θὰ εἶναι συγκεντρωμένος εἰς τὸ Κράτος καὶ θὰ εἶναι δημόσιος. Τὸ χρῆμα ὑπὸ τὴν σημερινὴν του ιδιότη-
τα δὲν θὰ ὑπάρχη. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι ἄλλο χρυσίον καὶ ἄλλο πλοῦτος. Σήμερον τὸ χρῆμα χρησιμεύει νὰ προσεγγίξῃ δύο διάφορα συμφέροντα. Τότε ὅλα τὰ συμφέροντα θὰ εἶναι συγχωνευμένα εἰς ἓν, ἐπομένως οὐδεμία ἀνάγκη μέσου οἷον τὸ σημερινὸν χρῆμα. Ἐτέρα χρησιμότης τοῦ χρήματος σήμερον εἶναι ὅπως δι' αὐτοῦ μετρῶνται αἱ ἀξίαι. Ἐν τῇ νέᾳ κοινωμίᾳ αἱ ἀξίαι θὰ μετρῶνται δι' ἐργασίας. Θὰ λέγωμεν παραδείγματος χάριν, τοῦτο ἀξίζει τόσην ἐργασίαν· δὲν θὰ λέγωμεν τοῦτο ἀξίζει τόσα λεπτά. Θὰ ἔχωμεν δὲ μονάδα τῆς ἐργασίας ὠρισμένην ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς ὁποίας θὰ ἐκτιμῶνται πᾶσαι αἱ ἐργασίαι. Τὸ Κράτος θὰ ἔχῃ τὰς ἀποθήκας του ἢτοι τὰς ἀγοράς του, ἐξ ὧν ὁ πολίτης θὰ προμηθεύηται τὰ χρειώδη του, ἀρκεῖ νὰ εἶναι ἐγγεγραμμένος εἰς τὰ μητρώα τῶν ἐργατῶν. Θὰ ὑπάρχη γραφεῖον τι στατιστικῆς, τὸ ὁποῖον θὰ προεξασφαλίσῃ κατ' ἔτος, ὀδηγούμενον ὑπὸ τῆς πείρας, τὴν ἰσορροπίαν μεταξὺ καταναλώσεως καὶ προμηθείας εἰδῶν, μεταξὺ ζητήσεως καὶ προσφορᾶς, ὅπως ὁ ξενοδόχος προῖπολογίζει καθ' ἐκάστην πόσας μερίδας φαγητῶν θὰ παρασκευάσῃ. Σήμερον ὁ ἐργαζόμενος πωλεῖ τὴν ἐργασίαν του ὡς ἐμπόρευμα καὶ ἐὰν εὖρη ἀγοραστήν, καλῶς, ἄλλως περιπίπτει εἰς ἐνδειαν· εἶναι ἐπομένως εἰς χειροτέραν θέσιν

τοῦ ἀρχαίου δούλου, διότι πωλεῖ ἑαυτὸν ἀντὶ εὐτελοῦς ποσοῦ, ἀντὶ ἐνὸς ἡμερομισθίου καθιστάμενος ἡμερόδουλος.

Μόλις συντελεσθῆ ἡ οικονομικὴ μεταβολή, ἀμέσως κατόπιον ὅλον τὸ κοινοβουλευτικὸν σύστημα μετὰ τῶν θεωριῶν αὐτοῦ θὰ καταρρεύσῃ ὡς σαθρὸν οἰκοδόμημα. Ἐπειδὴ τὸ Κράτος θὰ εἶναι αὐτὴ ἡ ὅλη ἐργαζομένη Κοινωμία, θὰ ἐξαλειφθῶσιν αἱ χωρισταὶ τάξεις ἐπομένως καὶ ἡ κυβερνήσις ὡς τάξις (σήμερον μάλιστα ἡ κυβερνήσις εἶνε ἀπλούστατα συμμορία—καὶ συμμορία ληστῶν) θὰ ἐκλείψῃ καὶ θὰ προκύψῃ ἀντὶ Κυβερνήσεως, Διοικήσεως καθ' ἣν ἕκαστος θὰ ἔχῃ τὴν θέσιν διὰ τὴν ὁποίαν εἶνε κατάλληλος. Ἡ ὀργανικὴ δύναμις τῆς κοινωμίας θὰ εἶναι κυρίως ἡ ἐργατικὴ τάξις ἣτις δὲν εἶνε κυριολεκτικῶς τάξις, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἔθνος. Θὰ καλεῖται τὸ ἔθνος εἰς τὰς τάξεις τῆς ἐργασίας ὅπως σήμερον καλεῖται εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ καὶ ἕκαστος πολίτης θὰ διανύῃ ὠρισμένην τινα θητείαν ἐργαζόμενος τέσσαρας ὥρας τὴν ἡμέραν ἀπὸ τοῦ 21 ἔτους ἡλικίας του μέχρι τοῦ 40. Κατόπιον θ' ἀπαλάσσειται πάσης ἐργασίας καὶ θὰ χαίρῃ ὅλα τὰ δικαιώματα μετέχων τοῦ κοινωνικοῦ πλούτου. Πολιτικὴ καὶ πολιτευταὶ οἱ οἱ σημερινοὶ θὰ εἶνε πράγματα ἄγνωστα ἐν τῇ μελούσῃ κοινωμίᾳ. Οὐδεὶς ἐπομένως εἴτε ἄτομον εἴτε ὁμᾶς θὰ δύναται νὰ ἐξασκῆ δικτατορικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς κοινωμίας ὅπως συμβαίνει σήμερον. Ἐκαστος προϊστάμενος θὰ ἐκλέγεται ὑπὸ τῶν ὑφισταμένων του. Ἀναφορὰς θὰ ὑποβάλλουν ὄχι οἱ πολῖται πρὸς τοὺς ἐν τέλει, ἀλλ' οἱ ἐν τέλει πρὸς τοὺς πολίτας. Ὁ πολίτης θὰ θεωρεῖται καὶ θὰ εἶναι ἀρχή. Οἱ πολῖται τοῦ αὐτοῦ ἔργου θὰ εἶνε ὠργανισμένοι εἰς σωματεία καὶ θὰ ἐκλέγωσιν ὡς προϊστάμενόν των ἓνα ἐξ ἑαυτῶν ἵνα φροντίξῃ περὶ τῶν συμφερόντων των. Τὸ σύνολον τῶν προϊσταμένων θὰ ἀποτελῆ πάλιν Σωματεῖον ὅπερ θὰ μεριμνᾷ περὶ τῶν γενικῶν συμφερόντων τῆς κοινωμίας ἀλλὰ δὲν θὰ ἔχῃ καμμίαν ἐξουσίαν, εἰ μὴ οἶαν ἐκάστοτε δίδουν αὐτῷ οἱ συντεχνῖται τῶν ἐπὶ μέρος σωματείων.

Ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης θὰ γίνεταί ἀφ' ἑαυτῆς. Δίκαι δὲν θὰ συμβαίνουν, ἀφοῦ τὸ ἀτομικὸν συμφέρον ὅπερ εἶναι ἡ βᾶσις τῶν διαφορῶν θὰ ἐκλείψῃ. Ἐὰν τις ποτὲ προκύψῃ διαφορά, οἱ διαφερόμενοι θὰ ἐκλέξωσιν ὅπου εὐρίσκονται ὑπὸ ἓνα διαιτητὴν ἢ περισσοτέρους, οἵτινες θὰ λύουν ἀμέσως τὴν διαφορὰν. Δικηγόροι, ὁ λόγος τῆς ὑπάρξεως τῶν ὁποίων σήμερον εἶναι ἡ διαμάχη τῶν ἀτόμων, δὲν θὰ ὑπάρχουν ἐν τῇ μελλούσῃ κοινωμίᾳ. Ἀντὶ τῶν σημερινῶν δικανικῶν τεχνικοτήτων, τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὸ σύνολον θὰ διέπῃ κοινότης συμφερόντων, ἀγάπη καὶ ἀλληλεγγύη.

Ὅταν τὸ ρεῦμα τῶν σοσιαλιστικῶν ἀρχῶν καταστῆ ἀρκετὰ ἰσχυρόν, διὰ τῆς ἐπιμόνου διαδόσεως (εὐτυχῶς δὲ παρατηροῦμεν ὅτι καθίσταται

ισχυρότερον ἡμέρα τῇ ἡμέρα), τὴν πρώτην προσβολὴν θὰ λάβῃ ἡ ἀδίκος οἰκονομολογικὴ σύστασις τῆς σημερινῆς κοινωνίας, διότι τὸ θεμελιῶδες ζήτημα εἶναι τὸ ψωμί, ἡ κατοικία, τὸ ἔνδυμα, ἡ ἀνεσις καὶ ἀμέσως κατόπον ἡ ἐκπαίδευσις. Πρῶτον ἔργον τοῦ Κράτους ὑπὸ τὸν νέον ὀργανισμόν του εἶναι ἡ ἀνατροφή τῶν πολιτῶν. Πρὸς τελεσφόρησιν τοῦ ἔργου τούτου προαπαιτεῖται ἡ μόρφωσις καλῶν παιδαγωγῶν καὶ διδασκάλων τῶν ὁποίων ἡ οἰκονομικὴ ἀνεξαρτησία θὰ εἶναι ἤδη ἐξησφαλισμένη διὰ τῆς οἰκονομικῆς μεταβολῆς. Ἐπειδὴ ἕκαστος ἄνθρωπος γεννᾶται μετὰ τινὰ ἰδιοφυίαν, εἰς τὸν καλὸν παιδαγωγὸν ἀποκαίεται ἡ ἀνακαλύψῃ αὐτὴν τὴν ἰδιοφυίαν τοῦ παιδὸς καὶ νὰ τὴν καλλιέργησιν. Ἐπιτυγχανομένης οὕτω ἀληθοῦς παιδείσεως καὶ ἀνατροφῆς, θὰ προκύψῃ ὁμόφρονός τις γνώμη περὶ ὧν τῶν σήμερον διαιρούμενων τὴν ἀνθρωπότητα ζητημάτων καὶ ἀποτελούντων πλήρη ἀναρχίαν ἰδεῶν καὶ τρόπων. Τὸ ἐντεῦθεν ἀρμονικὸν αἰσθημα τῆς κοινωνίας θὰ ἀναγεννήσῃ τὴν παρακμάσασαν τέχνην ἡτις, φυγαδευσμένης τῆς ἀνθρωποκτόνου μερίμνης, θὰ ἀνέλθῃ εἰς τὰ ὑψίστα σημεῖα τῆς πτήσεως αὐτῆς.

Ἐνεκα τῆς ἐπικρατούσης σήμερον ἀναρχίας εἰς τὰς οἰκονομικὰς σχέσεις, ὁ θεσμὸς τοῦ γάμου σήμερον εἶναι ἀπλή ἐμπορικὴ συναλλαγὴ κανονισμένη κατὰ τὸν νόμον τῆς ζητήσεως καὶ τῆς προσφορᾶς. Ὅλοι βλέπομεν πόσον δυσάρεστος εἶναι ἡ θέσις ἀγάμου γυναικὸς μὴ ἐχοῦσης χρήματα. Τὸ νέον κοινωνικὸν καθεστὸς θὰ ἐξαγάγῃ τῆς θέσεως ταύτης τὴν γυναῖκα, διότι θὰ παρέχῃ εἰς πάντα νέον καὶ εἰς πᾶσαν νέαν τὰ μέσα ὅπως σχηματίζουσι εὐτυχή οἰκογένειαν. Οὕτω οἱ γάμοι θὰ γίνονται λόγῳ συμπαθείας καὶ οὐχὶ λόγῳ ἐμπορείας. Μόνον διὰ τῆς μεταβολῆς τῶν οἰκονομικῶν ὄρων θ' ἀνυψωθῇ ἡ θέσις τῆς γυναικὸς εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν περιωπὴν αὐτῆς, διότι καὶ εἰς πᾶσαν γυναῖκα θὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ δύναμις τοῦ πορίζεσθαι ἀνεξαρτήτως ἀφθονα τὰ μέσα τοῦ βίου της, ἵνα βιοῖ καθ' ὃν τρόπον βουλεταί. Βεβαίως ὑπανδρευομένης τῆς γυναικός, ὁ βιοπορισμὸς θὰ εἶναι ἔργον τοῦ συζύγου, ἀλλ' ἡ γυνὴ ἐπιμελουμένη τῶν οἰκιακῶν συμφερόντων, ὅχι ὀλιγώτερον αὐτοῦ θὰ εἶναι ἀνεξάρτητος.

Ἡ νέα κοινωνικὴ κατάστασις θὰ δόσῃ ἄλλην ἐρμηνείαν περὶ καλοῦ καὶ κακοῦ, ἐπομένως καὶ περὶ ἠθικῆς. Πᾶσα πράξις τείνουσα εἰς βλάβην τῆς κοινωνίας ἐν τῷ συνόλω αὐτῆς θὰ θεωρεῖται φυσικῶ τῷ λόγῳ κακὴ, καὶ πᾶσα πράξις τείνουσα εἰς εὐημερίαν τῆς κοινωνίας θὰ θεωρηθῆται καλὴ. Ἡ ἠθικὴ ὡς ἐρμηνεύεται σήμερον εἶναι κενὴ λέξις, πᾶσα δὲ περίφρασις αὐτῆς εἶναι ἀπλοῦν ρητορικὸν σχῆμα. Ἐν πάσῃ ἐποχῇ μήτηρ τῆς ἠθικῆς ὑπῆρξεν ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις. Ἐκαστος σήμερον ἀναγκάζεται νὰ παραβλέπῃ τὴν ἠθικὴν, πολλάκις νὰ θυσιάσῃ αὐτὴν εἰς τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα. Ἡ νέα κοινωνία θὰ παράσχη ἀντίθετα ἐλατήρια,

οὕτως ὥστε νὰ ἔχῃ συμφέρον ἕκαστος νὰ εἶναι ἠθικὸς, διὰ τὸν ἀπλοῦν λόγον ὅτι τὰ συμφέροντα ἕκαστου ἀτόμου θὰ εἶναι τὰ αὐτὰ μετὰ τὰ συμφέροντα τῆς ὅλης κοινωνίας καὶ παντὸς ἄλλου ἀτόμου. Ὁ σημερινὸς ἀτομισμὸς πνίγει πᾶν αἰσθημα συμπαθείας διότι ἕκαστος ὑποχρεωμένος ὢν νὰ φροντίζῃ μόνον περὶ τοῦ ἀτόμου του, ἀδιαφορεῖ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἄλλων. Τὸ φαινόμενον ὅτι ἡ ἀδιαφορία αὕτη πρὸς τοὺς ἄλλους βαίνει ἐλαττουμένη, καὶ ὅτι ἡ συμπάθεια πρὸς τὰς δυστυχίας τῶν ἄλλων ἐκδηλοῦται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον διὰ διαφόρων τρόπων, εἶναι ἀπόδειξις ὅτι νικᾶται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ὁ ἀτομισμὸς καὶ ὅτι φερόμεθα εἰς ἀντίθετον σύστημα. Τὸ ἀντίθετον, ἦτοι τὸ νέον σύστημα θὰ φέρῃ ἰσοροπίαν μεταξὺ τοῦ φυσικοῦ αἰσθήματος τῆς φιλαλτίας καὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους. Ὅπως θὰ εἶναι συμφέρον ἕκαστου νὰ εἶναι ἐντιμος, θὰ εἶναι φυσικὸν ν' ἀγαπᾷ τὸν πλησίον του ὡς ἑαυτὸν, καὶ καμμίαν εὐδαιμονίαν δὲν θὰ θεωρῇ πλήρη ἐὰν δὲν μετέχῃ τῆς εὐδαιμονίας ταύτης ὅλοι οἱ ὅμοιοί του. Πράγματι τὸ σέβεσθαι καὶ τιμᾶν πάντα τοὺς ἄλλους, εἶναι ἡ κλεῖς τῆς ἠθικῆς.

Ἐκ τοῦ ὅτι τὰ πάντα ἀποδεικνύουν ὅτι προβαίνει ἡ ἐξέλιξις τῆς κοινωνίας εἰς τέλειον καὶ ὀργανικὸν σύστημα, δὲν ἔπεται ὅτι δυνάμεθα νὰ ἡσυχάσωμεν καὶ νὰ ἀδρανῶμεν ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ κοινωνικὴ μεταμόρφωσις εἶναι ἀναπόδραστος. Ἡ ἀκατάσχετος φορὰ τῶν πραγμάτων εὐρίσκουσα ἀπαράσκευον τὴν μεγάλην ὁμάδα τῆς κοινωνίας συνταράσσει καὶ σπαράσσει αὐτήν. Ἡ μεγάλη ὁμάς ἐν τοιαύταις περιστάσεσι ζητεῖ καταφύγιον εἰς ἀρχηγούς, καὶ ἐγκολποῦται τὸν πρῶτον τυχόντα ἐκλαμβάνουσα αὐτὸν ὡς σωτῆρα. Τὸ ἐπιβαλλόμενον καθήκον παντὸς πειθομένου ὅτι ἡ κοινωνικὴ κρίσις εἶναι ἀναπόδραστος, εἶναι ἡ διάδοσις τῶν πεποιθήσεών του ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἵνα ἐξασφαλισθῇ μειονότης τις δραστηρίων προσώπων ἐτοιμῶν νὰ δόσωσι τὴν προσήκουσαν διεύθυνσιν εἰς τὴν ἐπελευσομένην κρίσιν, ὅπως μὴ προκύψωσι κακά, τῶν ὁποίων ἡ ἐξέλιξις δυνατὸν νὰ ὑπερβῇ τὴν ἐξέλιξιν τῶν καλῶν. Ὁ ἀναγνωρίζων τὸ καθήκον τοῦτο καὶ ἀναλαμβάνων τὴν εὐθύνην νὰ τὸ ἐκτελέσῃ ὀφείλει κυρίως νὰ στρέφεται πρὸς τοὺς δυσηρεστημένους ἐπὶ τῇ τύχῃ των, ἐξηγῶν αὐτοῖς ὅτι δὲν πταίει ἡ τύχη των, ἀλλ' ἡ ἀπομόνωσις ἕκαστου ἀτόμου. Ἀλλὰ καὶ εἰς παντὸς ἄλλου συμπολίτου τὰ αἰσθήματα, τὴν νοσημοσύνην καὶ τὸ συμφέρον δέον νὰ ποιῆται ἐκκλησιῶν. Ὅταν νέοι ἐνθουσιώδεις καὶ ἀποφασιστικοὶ ἀφιερῶσιν μετὰ πάθους εἰς τὴν ἐπιδίωξιν τῆς Μεγάλης Μεταβολῆς δὲν ἀπομένει εἰμὴ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, δηλαδὴ ἡ κορύφωσις τοῦ σημερινοῦ συστήματος, ἡτις ἔρχεται καλπάζουσα. Τότε ἀρχεται ἡ σωτηρία ἐπίδρασις τῆς παρασκευασμένης καὶ δραστήριας ἡδὴ μεινότητος, ἱκανῆς καταστάσεως ὅπως οἰκοδομήσῃ διὰ τῆς μετριοπαθείας καὶ τῆς εἰλι-

κρινείας αὐτῆς τὸ Νέον Κοινωνικὸν Καθεστὸς. Ἐκτοτε ἡ πρόοδος τῆς ἀνθρωπότητος εἰς ὑψηλότερας σφαῖρας τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς ἐξασφαλίζεται καὶ συντελεῖται ἁρμονικῶς καὶ ἀνέτως. Ἐν τῷ νέῳ ἐκείνῳ κοινωνικῷ καθεστῷ, τὸ ἄτομον ἀπηλλαγμένον ὄν τῆς σήμερον καταβιβρωσκούσης αὐτὸ μερίμνης περὶ τοῦ αὔριου, θὰ δυνηθῆ νὰ βαδίσῃ κοινῇ μετὰ τῶν ὁμοίων του εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας. Ἀλλὰ καὶ ὅπως ἔχουσι νῦν τὰ πράγματα μήπως δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι ἀληθῶς εὐδαιμών εἶναι μόνον ἐκεῖνος ὅστις εἰς τὸ τέλος τοῦ βίου του ἔχει τὴν συνείδησιν ὅτι εἰργάσθη ὅσον ἠδύνατο ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας τῶν ἄλλων καὶ ὑπὲρ τῆς προσδοκωμένης κοινωνικῆς μεταμορφώσεως;

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ.

Α'. ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ.

* Ἀρθρα τέσσαρα.

Δ'.

Τὸν Μείγιστον Ὄρον οἱ Ἰακωβῖνοι ἐθέσπισαν ἀχθέντες ὑπὸ τῆς Ἰσχύος τῶν Πραγμάτων. Ἡ ἀνάγκη τῶν περιστάσεων ἐπέβαλε τὸν θεσμὸν τοῦτου ὡς μέρος τοῦ μεγάλου ἔργου τῆς ἐξελίξεως. Εἶχον πρόγραμμα ὠρισμένον κοινωνικῆς ἀναμορφώσεως ὡς τὴν ἐνόουν, ἀλλὰ ἠγνόουν τὸ σχέδιον τῆς ἐξελίξεως. ἠγνόουν ποῖα κοινωνία ἐμελλε νὰ προκύψῃ. Ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ἀντιλήψεώς των εἰργάσθησαν ὡς τιτᾶνες πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματός των, καὶ ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς αὐτὸ ἐθέσπισαν ἐλευθεριώτατους νόμους ὑπὲρ τῶν ἀπλοῦτων, κατήρτισαν βιομηχανικὰς στατιστικὰς, ἐκέλευσαν νὰ κλεισθῆ τὸ χρηματιστήριον, ἐχορήγησαν γαίας εἰς ἐργάτας καὶ στρατιώτας, ἐνεκαίνισαν λαμπρὸν σχέδιον παιδείσεως, ἐθεμελίωσαν πολυτεχνεῖα, συνέτειναν εἰς καθολικέυσιν τῆς γαλλικῆς γλώσσης, ἐδημιούργησαν τὸν ἀστικὸν κώδικα, κατήργησαν τὴν δουλείαν τῶν μαύρων καὶ καθιέρωσαν τὸ δεκαδικὸν σύστημα. Αὐτὰ εἶνε τὰ ἔργα τῆς πρωτοβουλίας των, ἀδιάφορον ἂν δὲν ἐστέφθησαν ὑπὸ τελικῆς ἐπιτυχίας. Ἐπὶ ἐπιτυχίας ἐστέφθη ἡ ἐργασία ἧς ἐπελήφθησαν ὡς ὄργανα τῆς Ἰσχύος τῶν Πραγμάτων πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ μεγάλου σχεδίου τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως ὅπερ αὐτοὶ ἐντελῶς ἠγνόουν. Ἡμεῖς κρίνοντες ἐκ τῶν ὑστέρων γνωρίζομεν ὅτι δύο εἰσὶ τὰ οὐσιώδη ἅτινα ἔδει νὰ ἐπιτευχθῶσιν: α') ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγῆς καὶ παραγωγικότητος καὶ β') ἡ διανοητικὴ προπαρασκευὴ πρὸς ὑποδοχὴν τῆς προσδοκωμένης μεταβολῆς. Ἀκριβῶς ταῦτα ἐπετεύχθησαν, καὶ οἱ Ἰακωβῖνοι συνέβαλον πρὸς ἐπίτευξιν αὐτῶν ἐν ἀγνοίᾳ των. Ἐὰν δὲ κατάρθουν νὰ διατηρήσωσιν τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν θὰ καθίστων τὴν ἐκτοτε διαρρεῦσασαν ἐποχὴν ὁμαλῶς μεταβατικὴν, ἀπροσκόπτως ἄγουσιν εἰς τὸ ἐπιφυλασσόμενον ἡμῖν μόνιμον κοινωνικὸν καθεστὸς, διότι ἦσαν εὐνοϊκοί

πρὸς τοὺς πλουσίους ὅσον καὶ πρὸς τοὺς ἀπλοῦτους. Πᾶν ὅ,τι ἡ Ἰακωβινικὴ Συνέλευσις ἔπραξεν ἢ ἀπεπειράθη νὰ πράξῃ ἐπὶ σκοπῷ κοινωνικῆς ἀναμορφώσεως—ἐξαιρέσει τῆς παιδαριώδους ἰδιοτροπίας τοῦ νέου καλενδαρίου—ὑπῆρξε πρακτικὸν καὶ ὑπισχνεῖτο μόνιμότητα. Ἐπὶ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἐρῶ Σεχέλ ἐψήφισε νόμους διέποντας σήμερον 35 ἑκατομμύρια ἀνθρώπων, καὶ εἰς ἐξήκοντα συνεδριάσεις, συγκροτηθείσας ἐντὸς ἐνὸς μηνός, ἐψήφισε τῇ 9 Αὐγούστου 1793, τὸν ἀστικὸν κώδικα, οὗ ὁ ναπολεόντειος εἶνε ἀπλή ἀντιγραφή. Οἱ Ἰακωβῖνοι ἐμερίμων περὶ τῶν μεταγενεστέρων. Ποῦ θὰ ἦτο ἡ Γαλλία σήμερον ἐὰν οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι ἐφρόνουν ὅτι δὲν ἤξιζε τὸν κόπον νὰ φροντίζωσι περὶ τῶν μελλουσῶν γενεῶν? Ἀλλὰ τὰ ἔργα τῶν Ἰακωβίνων ἐσφετερίσθη ὁ Βουναπάρτης. Ἡ ἐμφάνισις αὐτοῦ ἔθεσε τέλος εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἰακωβινικοῦ πνεύματος, ὅπερ ἐπιδιδῶκον τὸν χωρισμὸν Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, καθιέρωσεν ὡς μέγα ἰδεώδες τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐρέυνης. Ἐννοεῖται, ὁ κλῆρος κατάρθωσε νὰ ἐμπνεύσῃ δυσπιστίαν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Δημοκρατίας, μισῶν ἰδίως τοὺς Ἰακωβίνους ἅτε ἐχθροὺς τῆς ἐν Γαλλίᾳ θρησκείας—δηλαδὴ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὄχι τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐὰν οἱ Ἰακωβῖνοι εἶχον τὴν ἐπίγνωσιν νὰ ἀντικαταστήσωσιν τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν διὰ νέας τινος ὑγιούς μορφῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ θὰ ἐθριάμβευον. Τὸ σφάλμα τῶν Ἰακωβίνων ἦτο ὅτι ἐφρόνουν ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις ἔχει τὴν δύναμιν νὰ μεταμορφώσῃ διὰ μιᾶς τὰ ἦθη, τὰ φρονήματα, τὰ ἔθιμα, καὶ τὰ αἰσθήματα, καὶ ν' ἀναγεννήσῃ τὴν κοινωνίαν σύμπασαν. Κατὰ συνέπειαν ἐθριάμβευσεν ὁ κλῆρος καὶ οἱ λοιποὶ ἐχθροὶ τῆς Δημοκρατίας.

Τὸ ἐπάναγκες τῆς ἐποχῆς ἦτο νὰ δοθῆ ἀδέσμευτος ἐλευθερία δράσεως εἰς τοὺς πλουσίους, ἵνα ἐπιτευχθῆ ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς παραγωγικότητος καὶ τοιαύτη ἐλευθερία ἐδόθη. Ἀλλὰ θὰ ἦτο εὐκταῖον ἐὰν διετηρεῖτο ἡ ἐπιρροὴ τῶν Ἰακωβίνων οὔτινες σφόδρα ἐπόθουν νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς εἰς τὸ συμφέρον τῶν ἀπλοῦτων τάξεων. Οἱ ἀντίπαλοι τῶν Ἰακωβίνων οὐδεμίαν συμπάθειαν ἔτρεφον ὑπὲρ τῶν ἐργατικῶν τάξεων καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ διαρρεῦσασα μεταβατικὴ ἐποχὴ κατέστη πλήρης δυσεπιλύτων προβλημάτων καὶ δὲν δύναται ν' ἀγάγῃ εἰς τὸ ἐπιφυλασσόμενον ἡμῖν μόνιμον κοινωνικὸν καθεστὸς εἰμὴ διὰ συγκρούσεων. Ἀλλ' οἱ Ἰακωβῖνοι ἔσφαλαν ἐπιτρέψαντες ν' ἀποπληθύνωσιν ὑπὸ τῆς βιαιότητος τοῦ Ἐβέρ καὶ τοῦ Ροβεσπιέρου καὶ οὕτω ἀπώλεσαν τὴν ἰσχύν των. Ὁ Ἐβέρ ἦτο φύσις γενναία, ἐντιμὸς καὶ φιλόπατρις, ἀλλ' ἡ ἀκρότης καὶ τὸ βλαῖον τῶν ἀρχῶν αἵτινες τὸν ἐνέπνεον καθίστων αὐτὸν ἐπιβλαβῆ. Τὸ μῖσος ὅπερ ἔτρεφε κατὰ τῶν καταδυναστῶν καὶ τυράννων τὸν παρέφερε μέχρι παρακρούσεων ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῶν θυμάτων. Μία τῶν παρα-

κρούσεων τοῦ ἐνθουσιασμοῦ του ἦτο ἡ ἐντύπωσις ὅτι ἤρμοζε νὰ περιφρονῇ τὴν καθαρεύουσαν γαλλικὴν. Ἡ δὴθεν γλώσσα τοῦ λαοῦ ἦν ἔγραφεν ἦτο τόσῳ χυδαία καὶ δυστράπελος ὥστε αἱ ἐφημερίδες τῆς Εὐρώπης ἀνεδημοσίεον τὰ ἄρθρα του ἵνα δείξωσι χαιρεκάκως εἰς ποία βάθη φαυλότητος ἔπεσεν ἡ Γαλλία. Ἦτο ἀφιλοκερδῆς καὶ ἔμπλεως ἀλτροῦισμοῦ ὡς ὅλοι οἱ Ἰακωβίνοι, ἀντιθέτως πρὸς τοὺς πλουτοκράτας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀλλ' ἡ παράφορος ὀργή του κατὰ τῶν πλουτοκρατῶν ἤγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ σημεῖον νὰ παροτρύνῃ ἡμερησίως διὰ τῆς ἐφημερίδος του τὸν λαὸν εἰς φόρους, αἱματοχυσίαν καὶ κῆκωσιν, καὶ δὴ εἰς ἀτομικὰς ἀντεκδικήσεις. Ἐν τούτοις ἀκρότητες ὡς τοῦ Ἐβέρ δὲν προκύπτουν ὅταν δὲν προκαλοῦνται ὑπὸ τῶν ἀκροτήτων τῆς τυραννίας καὶ κακεντρεχείας. Εἶνε περιττὸν νὰ μεμφώμεθα τὰς ἀκρότητας τῶν ἀντιθέτων ἐνδῶ καὶ ἡμεῖς ὑποκείμεθα εἰς τὴν μομφὴν ὅτι ἀδυνατοῦμεν νὰ ἰσαπέχωμεν τῶν ἀκρων τηροῦντες ἀσφαλῶς τὸ ἄριστοτέλειον μέσον. Τὴν κοιαύτην ἰσαποχὴν μόνος ὁ Δαντὼν νομίζω ἐτήρησε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἀφ' οὔτου ὁ Δαντὼν ἠρνήθη νὰ ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην τῆς ὑπάτης ἐξουσίας, ὁ Ἐβέρ καὶ ὁ Ροβεσπιέρος ἐπρυτάνευσαν. Πρῶτος καρπὸς τοῦ ἐβερτισμοῦ ἦτο ὁ περὶ ὑπόπτων νόμος ψηφισθεὶς τῇ 17 Σεπτεμβρίου. Ἐκτοτε οὐδεὶς ἦτο ἀσφαλῆς. Πρῶτον θύμα πίπτει ἡ Μαρία Ἀντωνέττα, εἶτα εἴκοσι Γιρονδῖνοι, μέλη τῆς Συνελεύσεως, οἵτινες διήλθον τὴν πρὸ τῆς κατατομήσεως νύκτα ἐν ἄσμασι καὶ πότῳ. Ἐπειτα ὁ Φιλίπ Ἐγκαλιτέ, ἀκολουθῶν ὁ Βαλλῦ, πρῶτον πρόεδρος τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως. Τούτους διεδέχθη εἰς τὴν λαιμητόμον ἡ κυρία Ρολάνδου καὶ ἡ κυρία Ἐλισσάβητ, ἀκολουθῶν δὲ τὰ θύματα ἤγοντο κατὰ ὀμίλους. Διακόσιαι χιλιάδες πολιτῶν ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακὰς ὡς ὑποπτοί.

Ὁ Δαντὼν ἦτο πλήρης ὀδύνης ἐπὶ ταῖς φρικαλεότησι ταύταις, ἀλλὰ κατενόει ὅτι τὰ γενόμενα ἦσαν ἀναπόδραστα, ἀπαξ ἀρχῆθεν τόσῳ σφοδρῶς ἀντετάχθη ἡ ἀριστοκρατία εἰς τὴν ἐπιτακτικὴν ἀπαίτησιν τοῦ λαοῦ. Ἄς χρησιμεύσῃ τούτο ὡς δίδαγμα εἰς τὰς σημερινὰς γενεάς. Ὅταν ὁ λαὸς ἐγείρῃ αὐθις τὴν ἐπιτακτικὴν φωνὴν του, ἄς σπεύσῃ ἡ πλουτοκρατία νὰ ὑπακούσῃ συντασσομένη εἰς τὴν ἰσχὺν τῶν Πραγμάτων ὅπως μὴ ἐπακολουθήσωσι φρικαλεότητες πολλῶ φοβερώτεραι ἐκείνων. Ἡ ὑστάτη προσπάθεια τοῦ Δαντὼν ἦτο νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν ροῦν τῆς ἀπανθρωπίας. Προκύπτει ἐντεῦθεν ὁ "Γέρων Κορδελλιέρος" ἐφημερὶς γραφομένη ὑπὸ τοῦ Καμίλλου Δεμουλὲν καὶ μὴ προβᾶσα πέραν τοῦ τετάρτου ἀριθμοῦ, οὐ πάντα τὰ ἀντίτυπα ἐκάησαν προτίσει τοῦ Ροβεσπιέρου. Ἄλλ' οἱ τρεῖς δημοσιευθέντες ἐκλόνησαν τὸν θρόνον τῆς Τρομοκρατίας, ἧτις ὁμως δὲν ἔπεσε πρὶν ἢ ἡ λαιμητόμος διεκδικήσῃ ὅλα τῆς τὰ θύματα. Ἦλθεν ἤδη ἡ σειρὰ τοῦ Ἐβέρ καὶ τῶν ὀπαδῶν του λόγῳ ὅτι παρεκίνουν τὸν λαὸν τῶν Παρισίων εἰς ἐξέγερσιν

καὶ ἀνατροπὴν τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως. Οἱ ἐβερτισταὶ εἰσὶν οἱ πρῶτοι ἀντιβασιλικοὶ (δηλαδὴ πατριῶται) οὓς κατεδίκασε τὸ Ἐπαναστατικὸν Δικαστήριον. Ἐκτοτε ἀπεφασίσθη ἡ μοῖρα τοῦ Δαντὼν ὅστις ἤρξατο νὰ θεωρῆται ὡς ἄνθρωπος ἄνευ ἐπαναστατικοῦ χαρακτήρος, ἀφ' ἧς ἐξεδηλώθη ἡ συντριβὴ τῆς καρδίας του ἐπὶ τῷ χυνομένῳ αἵματι. Ἀσπονδος ἐχθρὸς του, ὁ Βαρρέν, φύσει ἀδυσώπητος καὶ αἱμοχαρῆς, κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν Ροβεσπιέρον νὰ διατύξῃ τὴν σύλληψιν τοῦ Δαντὼν, γνωσθέντος ἤδη ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ κόμματος τῆς Ἐπιεικείας. Ἡ δὴθεν κατηγορία κατ' αὐτοῦ ἦτο ὅτι ἐπεδίωξε τὴν παλιωρόθωσιν τῆς Μοναρχίας καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον αὐτὸς τε καὶ οἱ ὀπαδοὶ του ἐν οἷς ὁ Ἐρῶ Σεχέλ καὶ ὁ Φάβρ Δεγλοντὲν ἄνευ ἰχνους ἐνδείξεως περὶ ἐνοχῆς οἰουδῆποτε ἐξ αὐτῶν καὶ χωρὶς νὰ ἐπιτραπῇ ἡ ἐμφάνισις ἐνὸς κἂν ἐκ τῶν παλυπληθῶν μαρτύρων ὑπερασπίσεως οἵτινες προσεκλήθησαν.

Αὐτόπτης γράψας τὰς ἐντυπώσεις του περιγράφει ὡς ἐξῆς τὴν τελευταίαν στιγμὴν τοῦ Δαντὼν. "Ὁ Δαντὼν ἐπεφάνη τελευταίως, ἐρυθρὸς ἐκ τοῦ αἵματος τῶν φίλων του. Παρὰ τὸ βᾶθρον τοῦ φρικώδους ἀγάλματος (τῆς Ἐλευθερίας) οὐ ὁ ὑπερμεγέθης ὄγκος ἐφαίνετο ὑψούμενος πρὸς τὸ στερέωμα, εἶδον τὸν ἄνδρα τοῦ λαοῦ ἰστάμενον ὡσεὶ τινα τῶν σκιῶν τοῦ Δάντη, ἡμιφωτιζόμενον ὑπὸ τοῦ σβεννυμένου ἡλίου. Ἐφαίνετο μᾶλλον ὡσανεὶ ἄρτι ἐξῆλθε τοῦ τάφου, ἢ ὡσανεὶ ἦτο ἔτοιμος νὰ καταβῇ εἰς αὐτόν. Οὐδὲν ὄφθη ποτὲ ἀνδρειότερον ἢ ἡ στάσις τοῦ ἄτλαντος τούτου τῆς Ἐπαναστάσεως, οὐδὲν φοβερώτερον ἢ ἡ ἔκφρασις τοῦ ἀψηφούντος τὸν πέλεκυν προσώπου του, οὐδὲν ἐπιβλητικώτερον ἢ ἡ κεφαλὴ του ἦτις, καίπερ μέλλουσα μετ' ὀλίγον νὰ πέσῃ, ἐφαίνετο εἰσέτι ὑπαγορεύουσα νόμους. Τρομερὰ εἰκῶν! Ὁ χρόνος οὐδέποτε θὰ ἐξαλείψῃ αὐτὴν τῆς μνήμης μου." *

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δαντὼν, ὁ Ροβεσπιέρος μένει κυρίαρχος ἀπόλυτος τῆς Γαλλίας, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν κατατομήσεων ἀνέρχεται εἰς 20 τὴν ἡμέραν κατὰ μέσον ὄρον. Ἐπὶ Δαντὼν ὁ μέσος ὄρος ἦτο δύο τὴν ἐβδομάδα, δύο δὲ τὴν ἡμέραν ἦτο ζῶντος τοῦ Δαντὼν ἀλλὰ μὴ ἔχοντος ἐξουσίαν. Ὁ Ροβεσπιέρος ἦτο χαρακτήρ ἀκέραιος, καὶ ὁ λαὸς ἠτένισε πρὸς αὐτὸν μετ' ἀνεπιφυλάκτου ἐμπιστοσύνης, ἐχαρακτήρισε μάλιστα αὐτὸν διὰ τῆς ἐπωνυμίας τοῦ "ἀδεκάστου." Καὶ ἦτο πράγματι ἀδέκαστος, ἀλλ' οἱ ἡγέται τῶν Ἐπαναστάσεων δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶνε ἀδέκαστοι· ἀπαιτεῖται νὰ ἔχουν προσέτι καὶ διαυγὴ κρίσιν καὶ προσέτι παντελὴ ἀφιλαυτίαν. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἦτο εἰλικρινῶς ἀφωσιωμένος εἰς τὰς ὀμάδας τοῦ λαοῦ καὶ εἰργάσθη πυρετωδῶς ὑπὲρ αὐτῶν. Ἦθελεν ἵνα ἡ πολιτεία ὑπάρχῃ διὰ τὸν λαὸν καὶ ἡ κυβέρνησις νὰ διεξάγεται εἰς ὄφελος τοῦ λαοῦ. Ἐπίστευεν

* Ἀργῶλ: "Ἀναμνήσεις ἐξηκονταετοῦ γέροντος."

ὅτι αὐτὸς ἦτο ἀπαραίτητος πρὸς ἠθικοποίησιν τῆς πολιτείας καὶ ἐθεώρει ἐχθρὸν τῆς πατρίδος πάντα ὅστις ἐφρόνει ἄλλως. Ἐντεῦθεν ἦτο μισαλλόδοξος μέχρι σκληρότητος καὶ ἀδιάλλακτος μέχρι ἀπανθρωπίας. Ἐντεῦθεν ἡ εὐκολία τῶν θανατικῶν ἐκτελέσεων, ἃς ὁ Ῥοβεσπιέρος ὑπέγραφεν ὁμολογούμενος μὲ μέγιστον πόνον ψυχῆς. Ἄλλ' ἐπίστευεν ὅτι δι' αὐτῶν ἐξηγοράζετο ἡ σωτηρία τῆς Γαλλίας, ἡ σωτηρία τῆς Ἀνθρωπότητος, καὶ ἡ σωτηρία ἑαυτοῦ, ὃν ἔκρινεν ἀπαραίτητον εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἡ βασιλεία του διήρκεσε τέσσαρας μῆνας. Μὲ τὴν πτώσιν του λήγει ἡ ἀπόλυτος "Ἐπαναστατικὴ Κυβέρνησις." Ὁ Ῥοβεσπιέρος κατηγορήθη καὶ ἐκηρύχθη ἀπλῶς κατατομητὸς ἐν οἰαδήποτε στιγμῇ ἀνευ δίκης, οὔτε κὰν εἴρωνος δίκης οἷα ἡ παρασχεθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ τῷ Δαντῶν. Ἦχθη εἰς τὴν λαιμητόμον μετὰ εἰκοσίδυο φίλων του καὶ εἶδε πάντας αὐτοὺς κατατομηθέντας πρὶν ἢ προσέλθῃ αὐτὸς τελευταῖος. Πενταετία ἤδη ἀναρχίας καὶ παραλυσίας ἐπηκολούθησε μέχρις οὗ ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὁ Βοναπάρτης.

Ἡ πλουτοκρατία ἐπανεκτήσε τὰ προνόμιά της μετὰ τὴν ἐκλείψιν τοῦ Ἰακωβινισμού. Ἐγκαθίσταται πλέον ὡς ἐπικρατοῦσα δύναμις, ἀναλαμβάνει τὴν διακοπέισαν ἐξουσίαν της καὶ ἀποβαίνει αὐτὴ τὸ κοινωνικὸν καθεστὸς ὅπερ διέπει τὴν Οἰκουμένην μέχρι σήμερον, διοικήσεις δηλαδὴ ὑπὸ τῶν πλουτοκρατῶν ὑπὲρ τῶν πλουτοκρατῶν, ὅχι πλέον διοικήσεις ὑπὲρ τῶν ὁμάδων τοῦ λαοῦ, ὡς ἐνόουν καὶ ἐπόθουν τὸ κοινωνικὸν καθεστὸς οἱ Ἰακωβῖνοι. Οὗτοι, ὀδηγούμενοι τοῦ Δαντῶν, ἐξησφάλισαν τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἐπανάστασιν, ἀλλὰ πράξαντες τοῦτο ἐξέλιπον καὶ ἀντ' αὐτῶν ἐπεκράτησαν οἱ Γιρονδῖνοι ἐννοοῦντες μόνον καὶ ποθοῦντες μόνον νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν Πλουτοκρατίαν. Κατήργησαν ἀμέσως τὸν Μέγιστον Ὄρον ἵνα μείνῃ ἀκώλυτος ὁ περίφημος ἐλεύθερος συναγωνισμός. Ἐπειτα ἤνοιξαν τὸ ὑπὸ τῶν Ἰακωβίνων κλειστὸν Χρηματιστήριον καὶ ἐπεδόθησαν μανιωδῶς εἰς τὸ συγκεντροῦν ἐθνικὰς γαίας εἰς τὰς χεῖρας των διὰ παντοίων φαύλων μεθόδων, ὧν ἡ μᾶλλον ἀξιοσήμελιωτος εἶνε ἡ μέθοδος τῆς ὑποτιμήσεως τοῦ χαρτονομίσματος. Οἱ χρηματισταὶ καὶ οἱ κερδοσκόποι ἐφωδιάσθησαν μὲ ἀφθονίαν χαρτονομίσματος ὅπερ ἀντήλλαξαν διὰ γαιῶν, κτηθειῶν οὕτω εἰς τὸ ἑκατοστὸν τῆς ἀξίας των. Εὐθὺς ὕστερον ἐφρόντισαν νὰ ψηφίσωσι σύνταγμα — τὸ γνωστὸν εἰς τὴν ἱστορίαν σύνταγμα τοῦ 1795. Ἐν ἄρθρον τοῦ συντάγματος τούτου ἰδίως ἐνδιαφέρει αὐτοὺς, τὸ ἄρθρον δι' οὗ νομιμοποιούνται αἱ κτήσεις των. Ἡ συντάξασα αὐτὸ Συνέλευσις ἔληξεν ἀφοῦ πρῶτον ἐδημιούργησε τὸ Διευθυντήριον, ἀνευ τοῦ ὁποίου ἡ Ἐπανάστασις ἠδύνατο νὰ καταστραφῇ. Τὸ πρῶτον καθεστὸς δὲν ἐσύμφερεν εἰς τοὺς πλουτοκράτας ποσῶς. Πᾶς κίνδυνος καταστροφῆς τῆς Ἐπαναστάσεως ὁμοῦ ἐξέλιπεν ἅμα ἐνεφανίσθη ὁ Βοναπάρτης ὅστις ἐστερέωσε

πλέον τὴν Ἐπανάστασιν ἐν Γαλλίᾳ ἀπαλλάξας τοὺς πλουτοκράτας πάσης ἀνησυχίας ἀφ' ἐνὸς μήπως ἐπανεέλθῃ τὸ πρῶτον καθεστὸς καὶ παντὸς φόβου ἀφ' ἐτέρου μήπως αἱ ἐργατικαὶ τάξεις κατισχύσωσιν. Ἡ Ἐπανάστασις οὕτω ἀνύψωσεν αὐτοὺς καὶ μόνους. Οἱ πλουτοκράται καλῶς ἐνόησαν ὅτι τὸ πραξικόπημα τοῦ Ναπολέοντος δὲν ἠπέλει τὴν Ἐπανάστασιν, ἄλλως δὲν θὰ ἐπέτρεπον αὐτῷ νὰ τὴν βλάβῃ. Ἐτέρωθεν ἡ Ἐπανάστασις ἦτο ἀρκετὰ ἀσφαλῆς ἀφ' ὅτου ὁ Δαντῶν εἶχε καταστρέψῃ τὴν ἀντεπανάστασιν. Οἱ πλουτοκράται ἐννοεῖται ἐφρόντισαν ἵνα εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν σύνταγμα τοῦ 1804 περιλαμβάνεται ἄρθρον καθιεροῦν τὸ "ἀνέκκλητον πάσης γενομένης πωλήσεως ἐθνικῶν κτημάτων." Ἡ Συντακτικὴ εἶχε καταστήσει ὅλα τὰ μεταλλεῖα ἐθνικὴν περιουσίαν. Ὁ Βοναπάρτης διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς πλουτοκράτας ἀνέτρεψε τὸ ἔργον τοῦτο δούς ὅλα τὰ μεταλλεῖα εἰς ἰδιωτικὰς χεῖρας πλουτοκρατῶν ἐπὶ πληρωμῇ ἀσημάντου καταβολῆς εἰς τὸ κράτος. Προσέτι ἐπὶ δώδεκα ἔτη ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν Εὐρώπην ὀλόκληρον πρὸς λεηλασίαν. Ὅτε βραδύτερον συνέλαβε τὴν ιδέαν νὰ κρημνίσῃ τοὺς πλουτοκράτας ἵνα ἰδρῦσῃ ἰδικὴν του δυναστείαν, οἱ πλουτοκράται ἀνεκάλυψαν τοῦτο ἐγκαίρως καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κρημνίσωσιν αὐτοὶ τὸν Βοναπάρτην. Τοῦτο καὶ κατώρθωσαν. Κατέστησαν τὴν κατὰ τῆς Ῥωσσίας ἐκστρατείαν ὀλεθρίαν ἐπιβραδύναντες τὴν ἀποστολὴν προμηθειῶν εἰς τοὺς στρατοὺς. Ἀμα ἐδέησε νὰ ψηφισθῇ τὸ σύνταγμα τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ', οἱ πλουτοκράται ἐφρόντισαν νὰ συμπεριληφθῇ ἄρθρον καθιεροῦν ὅτι "πᾶσα κατοχὴ ἐθνικῶν γαιῶν εἶνε ὑπαραβίαστος."

Ἄν ὁ Δαντῶν δὲν ἐθυσιάζετο, θὰ ἐξησφάλιζε τὴν Ἐπανάστασιν χωρὶς νὰ γίνῃ χρεῖα ἀνθρώπου οἷος ὁ Βοναπάρτης, καὶ θὰ ἐχαλιναγώγει τοὺς πλουτοκράτας χρησιμοποιοῦν τὴν Ἐπανάστασιν ὑπὲρ τῶν ἐργατικῶν τάξεων. Θὰ ἀπεσοβοῦντο αἱ ἐπαναστάσεις τοῦ 1830 καὶ τοῦ 1848, θὰ ἔμενον διακεχωρισμένοι ἐν Γαλλίᾳ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Πολιτεία, δὲν θὰ ἐξεφαυλίζετο ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Βοναπάρτου ἡ πόλις τῶν Παρισίων εἰς πόλιν ἀκολασίας καὶ ἀγενῶν ἡδονῶν, καὶ ἡ Γαλλία θὰ εἶχε λελυμένον τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα ἐπιδρῶσα ἐπὶ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων καὶ εἰς ἄλλας χώρας. Ἄλλ' ἡ Δύναμις ἡ κρυπτομένη ὀπισθεν τῆς ἐξελίξεως ἠθέλησε τὴν ἐγκατάστασιν τῆς πλουτοκρατίας, ἵνα δι' αὐτῆς παρασκευάσῃ τὸ προσδοκώμενον κοινωνικὸν καθεστὸς ὅπερ δέον νὰ στηρίζεται ἐπὶ ὅσον ἔνεστι μείζονος παραγωγικότητος πλούτου. Ὁ σκοπὸς οὗτος τῆς ἐξελίξεως ἐξαγοράζεται διὰ δεινοπαθημάτων τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου, ἀλλ' ἐξασφαλίζει τὰς μελλούσας γενεὰς μονιμώτερον ἢ ὅσον θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξασφαλίσθωσι διὰ μεθόδων ὀλιγώτερον θησαυριστικῶν. Ἡ ἐγκαταστάσασα πλουτοκρατικὴ τάξις εἶνε σφόδρα καταθλιπτικὴ, ἀλλ' εἶνε καὶ σφόδρα θησαυριστικὴ.

Δρᾶ, εἶνε ἀληθές, ἐν ἀναφορᾷ ἀποκλειστικῶς πρὸς τὰ ἰδιωτικά της συμφέροντα, ἀλλὰ τὰ ἰδιωτικά της συμφέροντα πέπρωται μοιραίως νὰ γίνωσι δημόσια, ὡς ἐναργῶς μαρτυροῦσι περὶ τούτου τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν. Οἱ πλουτοκράται ἄγονται ὑπὸ ἐλατηρίων ἀγενῶν καὶ ἐγωιστικῶν, ἀλλὰ, κἀπερ ἄκοντες, ἀνυψοῦσι τὴν κοινωνίαν εἰς ὑπερτέραν σφαῖραν. Ἡ πλουτοκρατία κατέχει εἰς τὰς χεῖρας της ὅλα τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς, καὶ καταναγκάζει τὸν ἐργατικὸν κόσμον νὰ δέχεται τοὺς ὄρους της. Ὁ ἐργατικὸς κόσμος δέχεται μισθοὺς οἷτινες ἀντιπροσωπεύουσι τὸ ἥμισυ τῆς ἀξίας ἢ τῆς ἐργασίας του πρῶγματι δημιουργεῖ. Μὲ ἄλλας λέξεις ἢ τάξις τῶν κεφαλαιούχων ἐξαναγκάζει, χωρὶς νὰ φαίνεται, τὸν ἐργατικὸν κόσμον νὰ ἐργάζεται δέκα ὥρας τὴν ἡμέραν καὶ νὰ δέχεται πληρωμὴν ὡσανεὶ εἰργάζετο πέντε ὥρας. Εἶνε φανερὸν ἐντεῦθεν ὅτι τὰ προϊόντα ἅτινα παράγουσι αἱ πέντε ὥραι μεταβαίνουν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν κεφαλαιούχων οἷτινες ὀνομάζουσιν αὐτὰ κέρδη. Τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ κεφαλαιούχου εἶνε κέρδος ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων. Ἐν ἄλλαις λέξεις, ἐκ μεταλλευσις εἶνε ἡ οἰκονομικὴ βᾶσις τῆς ἐνεστώσης κοινωνίας ἐν πάσῃ χώρᾳ. Τὰ "κέρδη" ταῦτα τῆς πλουτοκρατίας, εἶνε τόσῳ πολλὰ ὥστε δὲν καταναλίσκονται ὅλα, ὁ δὲ παραγωγὸν αὐτὰ ἐργατικὸς κόσμος ὅστις, ὡν πολυπληθής, εὐκόλως θὰ κατηνάλισκε τὰ περισσεύοντα, ἀδυνατεῖ νὰ τὰ καταναλώσῃ, ἐξαναγκασθεὶς νὰ τὰ παραχωρήσῃ δωρεάν. Ἄν τὰ παρεχῶρει ἀντὶ χρημάτων, θὰ εἶχε τὰ μέσα νὰ ἐξαγοράσῃ τὰ ὑπ' αὐτοῦ παραχθέντα. Ἀλλὰ οἱ πλουτοκράται ἄπαξ ἐκβιάσαντες αὐτὰ, τὰ κατακρατοῦσι, καίτοι δὲν δύνανται νὰ τὰ καταναλώσωσιν ὅλα, ὄντες ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν. Τὸ οὕτω προκύπτου φαινόμενον εἶνε ἡ λεγομένη "ὑπερπαραγωγή" καὶ εἶνε σύμπτωμα τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος. Οἱ πλουτοκράται ἵνα ἀπαλλαχθῶσιν αὐτῆς θηρεύουσι ξένας ἀγοράς, καὶ ἐννοεῖται ὅτι ὅταν ξένας ἀγοραὶ δὲν θὰ ὑπάρχωσι πλέον, τὸ πλουτοκρατικὸν σύστημα κατ' ἀνάγκην θὰ καταρρεύσῃ. Ὡστε ἡ ὑπερπαραγωγή εἶνε προσέτι καὶ προανάκρουσμα τῆς εἰς τὸ ἀπροχώρητον ὠθήσεως τῶν πραγμάτων μέχρι καταρρεύσεως τοῦ συστήματος. Αἱ σύγχρονοι τάσεις τῆς κοινωνίας μαρτυροῦσιν ἐναργῶς περὶ τοῦ προανακρούσματος τούτου. Τὰ ἄτομα ὠθοῦνται ἀκατασχέτως εἰς συνεταιρισμοὺς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μεγάλους. Ἡ παραγωγή τοῦ κοινωνικοῦ πλούτου τοιουτοτρόπως γίνεται ἐν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μεγάλῃ κλίμακι. Κολοσσιαῖοι συνεταιρισμοὶ καὶ μεγαλενώσεις ἐταιρειῶν σχηματίζονται συγκεντροῦσαι τὸν κοινωνικὸν πλοῦτον. Ἡ γενικεὺσις τοιούτων συνεταιρισμῶν καὶ μεγαλενώσεων θὰ ἀνατρέψῃ τὸ σημερινὸν σύστημα τοῦ συναγωνισμοῦ καὶ θὰ μεταβάλῃ τὸ κράτος εἰς δύναμιν ἐπικυρίαρχον πασῶν τῶν μεγαλενώσεων. Τούτο δὲ ἀκριβῶς σημαίνει ὅτι μέλλει νὰ συντριβῇ ἡ

πλουτοκρατία καὶ καταπέσῃ ὡς ἐκ τῆς ἰδίας ἑαυτῆς ἐμφύτου δράσεως.

Παράλληλον πρὸς τὴν τάσιν τῶν συνεταιρισμῶν καὶ μεγαλενώσεων ἔχομεν τὴν ἀνέλιξιν τῆς ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας ἣτις χρησιμεύει ὡς ὑπογραμμὸς διακανονισμοῦ πασῶν τῶν ἄλλων πλουτοπαραγωγῶν ὑπηρεσιῶν, δράσεων καὶ συγκοινωνιῶν. Ἐπίσης τὰ σημεῖα ὅτι ἡ Πολιτεία τείνει ν' ἀναλάβῃ ὅλην τὴν εὐθύνην τῶν παιδῶν εἶνε πρόδηλα. Ἔτερον ὑψίστης σημαντικότητος σημεῖον τῶν καιρῶν εἶνε ἀφ' ἑνὸς ἡ αὐξουσα ἀπαίτησις τῶν ὀμάδων ὅπως ἅπαν τὸ ἔδαφος καταστῇ δημόσιον, δηλαδή ἐθνικοποιηθῇ δι' ἀναγκαστικῆς πωλήσεως εἰς τοὺς δήμους πασῶν τῶν ἰδιωτικῶν γαιῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον κραταιουμένη γνώμη ὅτι ἡ πολιτεία ὀφείλει ν' ἀπονεύμῃ σύνταξιν εἰς πάντα πολίτην ὑπερβάντα τὸ ἐξηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ἡ πανταχοῦ ἐνεργουμένη διανοητικὴ ἐπανάστασις προλειαίνει τὰς μεταβολὰς ταύτας. Πάντες συντελοῦμεν εἰς τὴν τοιαύτην ἐπανάστασιν καὶ μεταβολὴν ἐκόντες καὶ ἄκοντες. Ἄκοντες συντελοῦσιν οἱ ἐγωῖσται καὶ οἱ νωθρῶς σκεπτόμενοι, ἢ μηδαμῶς σκεπτόμενοι, ἐκόντες δὲ πάντες ὅσοι δρῶσιν ἐν ἐπυγνώσει τῆς ἀποστολῆς των ταύτης. Ὀλίγοι εἰσὶν οἱτοί, ἀλλ' εἶνε οἱ πολυτιμώτεροι ἄρωγοὶ τῆς ἐξελίξεως, ἀληθεῖς συμπράκτορες καὶ συνεργάται τῆς Ἰσχύος τῶν Πραγμάτων. Αὐτοὶ εἶνε οἱ γαληνιαῖος καὶ ἐπιμόνως ἀναλαβόντες τὸ ἔργον νὰ ἐνσταλλάξωσιν ἰδέας εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν πολλῶν, καὶ νὰ συντελώσωσιν ἡρέμα τὴν διανοητικὴν καὶ πνευματικὴν ἐπανάστασιν ἐν τοῖς ἐγκεφάλοις τῆς ἐνεργοῦ μερίδος τοῦ ἔθνους. Αὐτοὶ εἶνε οἱ φίλοι τῆς Δυνάμεως ἣτις κρύπτεται ὀπισθεν τῆς ἐξελίξεως διότι γνωρίζουν ὅτι ὅσῳ ἐντελέστερον κατωρθωθῇ ἡ διανοητικὴ ἐπανάστασις, τόσῳ εἰρηνικώτερα θὰ εἶνε ἡ πεπρωμένη μετοβολή. Ἡ ἤδη ἀναπτυχθεῖσα κοινωνικὴ ἐπιστήμη προμαντεύει ὡς ἀναπόδραστον νέαν τινὰ κοινωνίαν ἣς αἱ λειτουργίαι προῶρισται νὰ καταστήσωσιν ἐνεργὸν καὶ ζῶσαν καὶ πραγματικὴν τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας, ἐπίσης τὴν ἀρχὴν τῆς ἀδελφότητος, καὶ ἐπίσης πραγματικὴν τὴν ἀρχὴν τῆς ἰσότητος. Ἡ πολιτεία ἀναπτυσσομένη εἰς καθολικὸν Συνεταιρισμὸν καὶ ἀποβαίνουσα θεματοφύλαξ παντὸς τοῦ κοινωνικοῦ πλούτου καὶ πάντων τῶν κεφαλαίων θὰ δύνανται νὰ καταστήσῃ τὴν ἐλευθερίαν πραγματικὴν προσέχουσα ἵνα μηδενὸς ἀτόμου τὴν ἀνάπτυξιν κωλύσωσι ποτε οἰκονομικοὶ λόγοι. Καθιερουμένου δὲ ὅτι ἡ ζημία ἑνὸς εἶνε ζημία ὄλων, ἡ ἀδελφότης καθίσταται πραγματικὴ, καὶ παρεχομένων πρὸς ὄλους ἴσων εὐκολιῶν ἀναπτύξεως καὶ τελειοποιήσεως, πραγματικὴ καθίσταται καὶ ἡ ἰσότης. Ἡ κοινωνικὴ ἐπιστήμη καταδεικνύει ὅτι ἡ ἐποχὴ μας εἶνε ἐποχὴ μεταβατικὴ, ὅτι τὸ σύστημα τῶν μισθῶν ἀφοῦ ὑψώσῃ τὴν κεφαλαιοκρατίαν εἰς τὸ ὕψος εἰς ὃ εὐρίσκεται ὑπονομεύει ὅλοῦν αὐτὴν καὶ τὴν ὠθεῖ εἰς κατάρ-

ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ.

ΑΙ ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΥΤΟΥ.

Υπό Η. S. SALT.

Μετάφρασις Π. Ε. ΔΡΑΚΟΥΤΑΝ.

(τέλος.)

ρευσιν, καὶ ὅτι παραλλήλως μὲ τὰς τάσεις πρὸς τὴν κατάρρευσιν ἐξελίσσεται τὸ νέου κοινωνικὸν καθεστὸς ὅπερ θὰ εἶνε ἔτοιμον νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν καταρρέουσαν πλουτοκρατίαν. Πανταχοῦ οὕτω βλέπομεν ἐξέλιξιν οἰκοδομητικῶν τάσεων παραλλήλως πρὸς τὰς καταστρεπτικὰς τάσεις. Ἡ καταστροφή καὶ ἡ ἀναγέννησις ἐξελίσσονται ἐκ παραλλήλου, ἵνα προκίνησῃ ὁ Ἀνθρωπισμὸς, τοῦ ὁποίου διέπουσα ἀρχὴ εἶνε ἡ καθολικὴ συνεργασία, ἡ κατάργησις παντὸς εἴδους σκληρότητος ἐπομένως καὶ τῆς ἀνεχείας. Ἐνεργοὶ διερμηνεῖς τῆς κοινωνικῆς ἐπιστήμης εἶνε, ἀνευ ἀμφιβολίας, οἱ γνήσιοι σοσιαλισταὶ πάσης χώρας. Ὁ ἀγὼν οὗτος διεξάγεται σθεναρῶς καὶ μολονότι διατρέχει κίνδυνον ἀντιδράσεως ἐν Γερμανίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ Ῥωσίᾳ, οὐδεμίαν ἀντίδρασιν ἔχει νὰ φοβηθῇ ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἔνθα προάγεται βραδέως, ἀλλ' ἀσφαλῶς. Ἡ κοινὴ γνώμη ἐν Ἀγγλίᾳ κατακτᾶται ἡμέρα τῇ ἡμέρα ὑπὲρ τοῦ γνησίου σοσιαλισμοῦ, ἡ δὲ εὐγλωττοτέρα περὶ τούτου μαρτυρία εἶνε ἡ πρὸ τριῶν ἐτῶν πάντας καταπλήξασα σύμπηξις ἐργατικῶν κόμματος ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων. Μόλις τὸ κόμμα τοῦτο κατορθώσῃ πλεοψηφίαν, ἡ πραγματοποιήσις τοῦ σοσιαλισμοῦ θὰ ζητηθῇ ἐν ὀνόματι τῆς ἱερότητος τοῦ ἀγγλικοῦ συντάγματος. Ἐὰν ἡ πλουτοκρατία ἐξαναστῇ κατὰ τοιαύτης αἰτήσεως θὰ εὖρη ἀντιμέτωπον τὴν ἀγγλικὴν κοινὴν γνώμην, εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ὁποίας ἡ ἰδέα τῆς νομιμότητος ἐξασκεῖ ἐπιρροὴν ἀκατανίκητον. Τὸ μέγα πλεονέκτημα τῶν σοσιαλιστῶν ἐν Ἀγγλίᾳ εἶνε ὅτι ὁ βρεταννικὸς χαρακτήρ τίσσει τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ νόμου ὑπεράνω καὶ αὐτῆς τῆς πλουτοκρατίας. Ἐν τῷ μεταξύ, ἔργον ἡμῶν εἶνε νὰ προσελκύωμεν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῆς κοινωνικῆς ἀναγεννήσεως τὴν μικρὰν μειονότητα, τὸν ἐπιλεκτὸν λόχον τῶν πνευμάτων τῆς πατρίδος μας, ὥστε ἐν τῷ προσεχεῖ μέλλοντι νὰ συντελέσωσιν τὴν διανοητικὴν ἐπανάστασιν. Οἱ ἐχθροὶ οὗς ἔχομεν νὰ πολεμήσωμεν καὶ κατανικήσωμεν εἶνε ἡ νωθρότης, αἱ ἐρριζωμέναι ἔξεις, αἱ πατροπαράδοτοι ἐσφαλμέναι ἀντιλήψεις, καὶ τὸ καταναλισκόν τὴν ψυχὴν πῦρ τῆς ἀμαθίας. Διηνεκῆς προσπάθεια ὑπὲρ εὐγενούς ιδεώδους εἶνε τὸ μόνον ὅπερ ἀποτελεῖ ἀποχρῶντα λόγον ὑπάρξεως. Δὲν ὑπάρχει δὲ ιδεώδες εὐγενέστερον ἢ τὸ νὰ ποθῇ τις τὴν εἰρηνικὴν ἐπικράτησιν τῆς Ἰσχύος τῶν Πραγμάτων, τῆς ὠθούσης τὴν Ἀνθρωπότητα εἰς τὴν συναδέλφωσιν, εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ εἰς τὴν δημοκρατίαν.

Ὅταν οἱ πλούσιοι θεραπεύσωσιν ἀπὸ τὴν χυδαίαν φιλοδοξίαν τοῦ θησαυρίζειν, τότε οἱ φιλόσοφοι θὰ εὕρισκωσι τὰ μέσα νὰ διαδιδῶσι τὰς ἰδέας των. *Herbert Spencer.*

Μὴ ματαιοπονήσῃς σπουδάζων κοινωνικὰ ζητήματα. Ἐνθυμῶ μόνον τοῖτο ὅτι οἱ μὲν πτωχοὶ πᾶσιν ἀπὸ ἀνέχειαν οἱ δὲ πλούσιοι εἶνε ἀχρηστοί. *George Bernard Shaw.*

Ὁ μὴ ἔχων τὸ θάρρος νὰ προτιμήσῃ τὸν θάνατον ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ὁ θάνατος εἶνε προτιμώτερος ἐπιβαλλομένης τινὸς κορείας, δὲν ἔχει τὸ θάρρος νὰ προτιμήσῃ τὸ ζῆν ἐν περιπτώσει καθ' ἣν τὸ ζῆν εἶνε προτιμώτερον ἀπειλουμένου θανάτου. *Ruskin.*

Ἐφ' ὅσον ὄρισμέναι φάσεις ἡμερότητος ἀποκλειστικῶς ὑποδεικνύονται ἐφ' ὅσον οἶκτος γεννᾶται καὶ ἐκφράζεται ἐπὶ ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ τῇ μορφῇ τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν, ἐνῶ ἄλλοι ἴσως ἢ μεγαλητέρας σοβαρότητος παραμελοῦνται ἢ καταγελῶνται ἐφ' ὅσον τὴν συμπάθειαν ἢν προβάλλομεν ὑπὲρ ἀνθρώπων, ἀρνούμεθα τοῖς ζώοις ἢ ἐκτεῖνομεν αὐτὴν μόνον εἰς τάξεις τινὰς ζώων, δύσκολον ἔσται νὰ γένηται ἐπιτυχὴς ἐκκλήσις εἰς τὸ ὑψηλὸν καὶ εὐγενὲς αἶσθημα τῆς καθολικῆς ἀδελφότητος, ἐγκαταλειπομένης τῆς στενῆς φιλαυτίας τῶν προσωπικῶν συμφερόντων. Ὅτι ἔλλειψις ἀνθρωπισμοῦ ἐν ὄρισμένῳ τινὲ κύκλῳ τείνει νὰ παραγάγῃ ἐπὶ τέλος ἀδιαφορίαν περὶ τὸν ἀνθρωπισμὸν ἐν γένει, εἶνε νομίζω ἀναμφισβήτητον. Δὲν ἐννοῶ βεβαίως νὰ εἴπω ὅτι πάντες ὅσοι εἶνε σκληροὶ εἰς μίαν περίστασιν εἶνε ἔνεκα τούτου ἐπαισθητῶς ἀνεπίδεκτοι ἀνθρωπισμοῦ εἰς ἄλλας. Τούτωντιον μέρος τοῦ σκοποῦ μου ἦτο νὰ δείξω ὅτι ἡ ἀσυνέπεια τῶν ἀνθρώπων ὡς πρὸς τοῦτο εἶνε πραγματικὴ καὶ εἰλικρινὴς ἀσυνέπεια, καὶ ἔνεκα τοῦ λόγου τούτου ἀκριβῶς δυσμαχητοτέρα.

Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα κέκτηται ἕκτακτον ἰκανότητα νὰ βλέπῃ ἐν γεγονόσι λίαν ἐναργῶς, ἐνῶ παραβλέπει ἄλλα ἐξ ἴσου εὐρισκόμενα ἐντὸς τῆς ἀκτίνος του. Ὁ Χίγκαρθ ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ "τέσσαρα στάδια σκληρότητος" παριστᾷ τὸν φαῦλον Τὸμ Νέρωνα πρῶτον ὡς παιῖδα βαιωνίζοντα κύνα, εἶτα ὡς ἀμαξιάτην κακομεταχειριζόμενον τὸν ἵππον του, εἶτα ὡς φονεὰ τῆς ἐρωμένης του, καὶ τέλος ὡς πτώμα ἀπαγχονισθέντος κακούργου ὑπὸ τὴν ἀνατομικὴν μάχαιραν τοῦ χειρουργοῦ. Αὕτη βεβαίως εἶνε λίαν ἀξιοσημείωτος καὶ φοβερὰ ἀλυσίς συμβεβηκότων, ἀλλ' ἀμφιβάλλω εἰν δύναται νὰ κάμῃ μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Τὸμ Νέρωνας τοῦ βίου διότι πολὺ ὄζει τῆς ἐπινοητικῆς ἐκείνης σχολῆς τῆς ἠθικολογίας, ἥτις παραβλέπουσα τὰ πραγματικῶς συμβαινόντα ἐμπνέει τὴν εὐσεβῆ θεωρίαν ὅτι οἱ ὀκνηροὶ καὶ ὀλίγωροι ἔχουσι κακὸν τέλος. Πολὺ περισσοτέρα ἀλήθεια ὑπάρχει εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Δέκυ λεχθὲν ὅτι τὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα εἶνε τόνον ἰδιώτροπα ὥστε ὁ αὐτὸς ἀνθρώπος δύναται νὰ εἶνε εὐσπλαγχνος ἄμα καὶ σκληρὸς χωρὶς νὰ ἔχῃ συναίσθησιν τῆς ἀντιφάσεως. Φέρεται ὡς παρίδειγμα ὁ Σπινύζας ὅστις καίπερ ὢν εἰς τῶν τρυφερωτάτων ἀνθρώπων διεσκέδαζε θέτων μυίας ἐντὸς ἰσθῶν ἀράχνης, καὶ ὁ Μαρὰ ὅστις καίπερ ἀντιθέτου διαθέσεως ἔτρεφε περιστερὰς. "Εὐσπλαγχνος κυνηγὸς" κυρίως εἶπεῖν εἶνε φράσις ἀντιφατικὴ, ἐντούτοις, ὑπὸ στενοτέραν ἔννοιαν, γλυκύτης καὶ τραχύτης (τοιαύτη ἡ ἀσυνέπεια τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως) συχρὰ παρατηροῦνται οἰκοῦσαι ἐναλλάξ ἐν τῷ αὐτῷ χαρακτήρι. Ἀνθρωπιστικὰ βασανιστήρια δὲν δύναται νὰ ὑπάρξωσιν, ἀλλ' ὁ βασανιστὴς δύναται ἐν ἄλλαις στιγμαῖς, καὶ ὑπ' ἄλλας ἐπόψεις νὰ εἶνε εὐσπλαγχνος.

Ἄλλ' ἐνῶ παραδέχομαι τὴν ὑπαρξιν τοῦ διττοῦ τούτου χαρακτήρος προκειμένου περὶ ἀτόμων, δὲν δύναμαι ν' ἀμφιβάλλω ὅτι ἐξοικειώσις πρὸς τὴν θέαν τοῦ ἄλγους, οἰωνδήποτε τὸ ἄλγος τοῦτο καὶ ἂν εἶνε, ἀνεπαίσθητος θὰ ἐξασθενήσῃ ἐπὶ τέλος τὴν λειτουργίαν τοῦ ἐνστίκτου τῆς συμπαθείας, καὶ ὅτι ὁ ἀνθρωπισμὸς ὡς γενικὴ ἀρχὴ θὰ ἐκπέσῃ περιοριζόμενος εἰς ὄρισμένα κατὰ προτίμησιν ἀντικείμενα. "Ὁ νομοθέτης—λέγει ὁ Βένθαμ*—ἄφειδε νὰ ἀπαγορεύσῃ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῆς σκληρότητος. Τὰ βάρβαρα θεάματα τῶν ἐπιφομάχων συνετέλεσαν ἀναμφιβόλως εἰς τὴν ἀγριότητα ἐκείνων τῶν

* Ἀρχαὶ τοῦ ποινικοῦ δικαίου Κεφ. 18.

Ἰωμαίων ἦν ἔδειξαν κατὰ τοὺς ἐμφυλίους αὐτῶν πολέμους. Λαὸς συνειθίσας νὰ καταφρονῇ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἐν ταῖς διασκεδάσεσιν αὐτοῦ δὲν θὰ σεβασθῇ αὐτὴν ἐν μέσῳ τῆς ματίας των παθῶν του. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καλὸν εἶνε νὰ ἀπαγορευθῇ πᾶν εἶδος σκληρότητος πρὸς τὰ ζῶα, εἴτε λόγῳ διασκεδάσεως εἴτε χάριν λαιμαργίας. . . . Διατί ὁ νόμος νὰ ἀρνηθῇ τὴν προστασίαν του, εἰς οἰαδήποτε ἔμψυχα; Βεβαίως θὰ ἔλθῃ ἐποχὴ καθ' ἣν ἡ στοργὴ θὰ ἐκτείνῃ τὸν μανδύαν τῆς ἐπιπαντὸς ἔχοντος πνοῆν. Ἡρξάμεθα μεριμνῶντες περὶ τῆς καταστάσεως τῶν δούλων, καὶ θὰ καταλήξωμεν βελτιοῦντες τὴν κατάστασιν πάντων τῶν ζῶων ἅτινα ὑποβηθοῦσιν ἡμᾶς καὶ θεραπεύουσι τὰς ἡμετέρας χρείας.

Τὸ ἐκ τοῦ ὅλου δίδαγμα φαίνεται τοῦτο ὅτι, ἐὰν πρόκειται νὰ σπουδάσωμεν τὸν ἀνθρωπισμὸν ἐπιφελῶς εἴτε ἡμῖν αὐτοῖς ἢ τοῖς ὑπὲρ τῶν μεριμνῶμεν, δεῖν νὰ σπουδάσωμεν αὐτὸν λογικῶς ὡς ὀρισμένον κλάδον τῆς ἠθικῆς ἐπιστήμης, καὶ οὐχὶ ἐρασιτεχνικῶς ὡς διασκέδασιν διωκομένην ἐδῶ, ἐγκαταλειπομένην ἐκεῖ, καθ' ὅσον ἀρέσκει ταῖς παροδικαῖς ἰδιοτροπίας καὶ κλίσεσιν ἡμῶν. Πρὸ τινος χρόνου αἱ ἐφημερίδες διεγούνο πῶς "ἱεροκῆρυξ τις ἐν Λαυδίῳ κατάρθωσε νὰ κινήσῃ εἰς δάκρυα τοὺς ἐκκλησιαζομένους, ὁμῶν αὐτοῖς μετὰ σφοδροῦ πάθους περὶ τῶν δεινοπαθημάτων τῶν ἵππων ἐν ταῖς ὁδοῖς, πᾶν δὲ δάκρυα ἔρρεον ἐπὶ πολυτελῶν ἐσθῆτων ἐκ δέρματος φώκης." Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶνε τὸ εἶδος τῆς σπασμωδικῆς αἰσθηματικότητος ἣν ὑπνίχθη—εὐθηνόν τι αἰσθημα οἴκτου διὰ τοὺς δεινοπαθῦντος ἵππους τῶν ἀμαξῶν, παραλλήλως πρὸς παντελὴ λήθην τῆς ἐξίσου δεινοπαθείας φώκης. Εἶνε λίαν γνωστὸν ὅτι ἡ φώκη ὑποβάλλεται εἰς τὸσφ κτηνώδη βασανιστήρια ὅστε καὶ αὐτοὶ οἱ σκαιότατοι ναῖται καὶ ἀλιεῖς πρέπει πρῶτον νὰ γυμνασθῶσιν ὅπως ἀποσκληρυνθῶσιν ἐν τῇ διεξαγωγῇ τοῦ ἀπανθρώπου ἔργου των. Μολαταῦτα αἱ κυρίαὶ ἀρέσκονται νὰ φορῶσιν ἐπειθύντας ἐκ δέρματος φώκης ἐφ' οὗ χύνουσι δάκρυα συμπαθείας—ὄχι διὰ τὰ δεινοπαθήματα τῶν ζῶων ἐν γένει, ὄχι δι' αὐτὴν κἂν τὴν φώκην ἰδίᾳ, ἀλλὰ ἐπὶ τῇ περιγραφῇ ἣν εὐγλωττος ἱεροκῆρυξ δίδει περὶ τῶν ἀπανθρωπιῶν τῆς ἀμαξηλασίας ἅς (ἀφοῦ τὰ δάκρυα ξηρανθῶσι) θὰ ἐπαυξήσωσι πωλοῦσαι τοὺς γηράσαντας ἵππους των εἰς ἀμαξηλάτας. Δὲν πρέπει ἀληθῶς νὰ ἀπορῶμεν ὅτι παρὰ πᾶσαν τὴν κατακραυγὴν ἣτις ἐγείρεται κατὰ τῆς καταστροφῆς "καλλιφώνων πτηνῶν," αἱ γυναῖκες ἐπιμένουσι νὰ φέρωσιν εἰς τοὺς πῖλους των πτερωτὰ πτώματα καὶ τεμάχια πτωμάτων. Τίς δύναται νὰ ψέξῃ αὐτὰς ἐὰν δὲν ἔχῃ ἀλάθητόν τι κριτήριον ἀνθρωπισμοῦ εἰς ὃ νὰ τὰς παραπέμψῃ—κριτήριον ἀνθρωπισμοῦ καθιστῶν ἀδύνατον τὴν εἰδεχθῆ ταύτην διακόσμησιν; Πολλὰ φροῦδαὶ διαμαρτυρίαὶ ἐγείρονται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ὡς, φέρ' ἐλεῖν, ἡ ἀπεγνωσμένη ἔκκλησις εἰς τὴν τροφικότητα τῆς γυναικείας καρδίας. "Πολλὰ—λέγει ὁ σὶρ Ἀρθούρος Κέλψ, ἐν τῷ συγγραμματι αὐτοῦ Τὰ ζῶα καὶ οἱ δεσπότης των—πολλὰ ἠδύνατο αἱ γυναῖκες νὰ πράξωσι πρὸς εὐμερίαν τῶν ζῶων." Ἀλλὰ τί δύναται νὰ πράξωσιν αἱ γυναῖκες ἐκεῖ ὅπου οἱ ἄνδρες ἀποτυγχάνουσι; Πῶς δὲ δύναται εἴτε οἱ ἄνδρες εἴτε αἱ γυναῖκες νὰ πράξωσι πᾶν ἀφοῦ δὲν ἔχουσιν ὀρισμένον ἐπὶ τοῦ προκειμένου τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ ἀφοῦ δὲν ἔφθασαν εἰς αὐτοσυνεπὲς τι συμπέρασμα; Ἐπίσης καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξίσου ἀνίσχυρον φωνὴν περὶ εὐσπλαγχνίας πρὸς τὰ ζῶα διότι εἶνε "βωβᾶ." "Εἶνε παμμεγίστη, λέγει ὁ Κέλψ, ἡ παράρμησις πρὸς τὸ αἰσθημα τοῦ οἴκτου." Ἀλλὰ δὲν εἶνε τὸσον ὅτι τὰ ζῶα εἶνε βωβᾶ ὅσον ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἶνε κωφοὶ πολὺ δὲ φοβοῦμαι ὅτι ἐπίθετα καὶ ὀνομασίαι αὐτοῦ τοῦ εἴδους, μακρὰν τοῦ νὰ χρησιμεύωσιν εἰς παράρμησιν πρὸς στοργὴν, ἔχουσιν ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα. Ὁ Ριχάρδος Ζέφφερους χαρακτηριστικῶτα κατέκρινε τὴν ὀνομασίαν πένης ὡς "ἀφάτως μοχθηρὰν λέξιν." Καθ' ὁμοίον τρόπον ἐνυπάρχει ἀπαισία τις ἐπίδρασις εἰς τὴν

ὀνοματοθεσίαν ἣτις ἐφεῦρε τὰς φράσεις "κτῆνη" "ἄλυγα ζῶα" καὶ τὰς τοιαύτας.

Ἐννοεῖται ὅτι ἐνῶ οὕτω ὑποδεικνύω πῶς μερικὸς καὶ μονομερὴς ἀνθρωπισμὸς δύναται νὰ ἐπιβραδύνῃ τὴν πρόδοον καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἐλλόγου φιλοσοφίας αὐτοῦ, δὲν λησμονῶ ὅτι πᾶν γένναία ἔργα διεξήχθησαν καὶ εἰσέτι διεξάγονται ἐν τῇ ἐξυπηρετήσει τῆς ἀνθρωπότητος, ὑπὸ ἀνδρῶν οἵτινες ἐκλέξαντες ὀρισμένην τινὲ μορφήν σκληρότητος κατήγγειλαν καὶ κατεδίκασαν αὐτήν. Ὅση δὴποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ ἀσυνέπεια ἣν προδίδουσι πολλὰ φιλανθρωπικὰ ἐνέργειαι, καὶ ὅση δὴποτε ἡ ἀμβλυωπία ἣτις ἐπομένως χαρακτηρίζει αὐτάς, ὑπάρχει πολλῶ μείζων ἀσυνέπεια ἐν τῇ τακτικῇ πλείστων οὕτως καλουμένων "ἀνθρώπων τοῦ κόσμου" οἵτινες καίπερ παραδεχόμενοι τὴν ἰσχὺν τοῦ ἐνστικτοῦ τῆς συμπαθείας (διότι ἀλλήγυται εἰσὶν οἱ μὴ οὕτως ἢ ἄλλως ἀναφερόμενοι εἰς αὐτὸ ἢ ἐφαρμόζοντες αὐτὸ) οὐ μόνον ἀπέχουσι τοῦ καλλιεργεῖν αὐτὸ ἐν τῷ χαρακτήρι των, ἀλλὰ καὶ πολλακιε εἶνε πρόθυμοι νὰ καταγελῶσι καὶ ἀμφισβητήσωσι τὸν ἀνθρωπισμὸν τῶν ἄλλων. Ἐὰν ἡ συμπάθεια δὲν εἶνε πράγματι ἀρετὴ, ἡ δὲν κέκτηται τὴν σπουδαιότητα ἣν ἀποδίδουσι αὐτῇ οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ ἠθικολόγοι, τότε ἐκ παντὸς τρόπου ἂς καθομολογήσωσι τοῦτο οἱ τὴν γνώμην ταύτην ἔχοντες καὶ ἂς συντάξωσι πρόγραμμα μελλούσης ὁδηγίας τῆς κοινωνίας, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ εὐσπλαγχνία νὰ μὴ ἔχῃ θέσιν. Ἄλλ' ἐὰν εἰσέτι πιστεύωμεν εἰς τὸ τελεσφόρον τῆς συμπαθείας, τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ δεσμοῦ τῆς καθολικῆς ἀδελφότητος, τότε ἰσχυρίζομαι ὅτι τὸ φιλεὐσπλαγχνον ἐνστικτον ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν συστηματικωτέραν σπουδὴν ἢ ὅσης ἔτυχεν ἐν τῷ παρελθόντι. Εἶνε ἄξιον κρείσσονος τύχης ἢ ὥστε ν' ἀποριφθῇ μετὰ ψυχρᾶς ἀδιαφορίας ἢ νὰ ὑποστηριχθῇ μετὰ ἀσυμμέτρου ἐνθουσιασμοῦ. Διατί νὰ φερώμεθα ἄνευ ὁδηγούσης ἀρχῆς—σώζοντες τὴν ζωὴν διὰ τῆς μᾶς χειρὸς ἵνα ἀφαιρέσωμεν αὐτὴν διὰ τῆς ἐτέρας; ἀνομολογοῦντες τὸ ἱερὸν τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως ἐνῶ γνωρίζομεν ὅτι ἀνθρώπινα πλάσματα τριγύρω μας εὐρίσκονται εἰς χεῖρονα ἢ ἡμιθανῆ κατάστασιν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς φονικῆς ζωῆς ἣν ἀγουσιν ἕνεκα ἀνεχειρίας καὶ ἀδλιότητος; αἰσθηματολογοῦντες καθ' ὁδὸν περὶ τῆς ἀγάπης ἡμῶν πρὸς τὰ ζῶα καὶ τὰ πτηνὰ τῶν λειμῶνων καὶ τῶν δασῶν καὶ εἶτα ἐπιστρέφοντες οἴκαδε ὅπως δεῖξωμεν ἔτι ἰσχυροτέραν ἀγάπην πρὸς αὐτὰ οἴμ τὰ εὐρίσκομεν ἐπὶ τῆς τραπέζης παρατεθειμένα; Ἄντι νὰ ἐνισχύωμεν τὴν σκαιὰν ἐκείνην ἀναισθησίαν ἣτις στενότατα συνδέεται πρὸς τὴν σκληρότητα, δεῖν νὰ καλλιεργῶμεν τὰ ὑψηλότερα καὶ εὐφρανταστότερα ἠθικὰ ἐνστικτα, οὕτως ὥστε ἡ παμμεγίστη δύναμις τῆς ἔξεως, ἣτις ἀπαρεγκλίτως μέχρι τοῦδε ἀντέδρασε κατὰ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, νὰ ταχθῇ ἤδη ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὸ ἡμερον ὑπὲρ οὗ συνηγοροῦμεν δεῖν, ἐὰν μὴ καθ' ὀλοκληρίαν συνεπὲς, νὰ εἶνε τοῦλάχιστον συνεπὲς ἀρκετὰ ὥστε νὰ εὐρίσκειται ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὰ εὐσπλαγχνικὰ ἐνστικτα ἡμῶν, ἐφ' ὅσον ταῦτα εἰσὶν ἔτι ἀνεπτυγμένα. Φέρω τὸν περιορισμὸν τοῦτου, διότι ὁμολογητέον ὅτι περὶ τὸν ἀνθρωπισμὸν, ὡς περὶ ἄλλους κλάδους τῆς ἠθικῆς, ἀπόλυτος σταθερότης εἶνε ἀδύνατος. Τῆς ἠθικῆς, προοδευτικῆς οὔσης, δὲν ὑπάρχει δεδομένον σημεῖον ἐν τῇ ἠθικῇ ἡμῶν ἀναπτύξει, εἰς ὃ νὰ δυνάμεθα νὰ τηρήσωμεν τελείως λογικὴν καὶ ἀπόρητον θέσιν· εἰσὶ πάντοτε ἐνδείξεις προσωτέρας κινήσεως καὶ ἐνύνησεως τοῦ ὅλου ἠθικοῦ ὀρίζονται· οὕτως ὥστε δύναται νὰ προγνωσθῇ ὅτι αἱ ἡμέτεραι συμπάθειαι, καθ' ὅσον συμβαίνουσι, θὰ περιλάβωσιν εὐρύτερον καὶ αἰεὶ εὐρινόμενον κύκλον, καὶ οὐδέποτε θὰ ὑπάρξῃ τελικὸν καὶ ἀπόλυτον κριτήριον ἀνθρωπιστικῆς ἠθικῆς. Ἐνεκα τοῦ λόγου τούτου, εἰ ἀνθρωπισταὶ ἤκιστα εἶνε ἀνάγκη ν' ἀνησυχῶσιν, ἐὰν, συνηγοροῦντες, ὑπὲρ τῆς περαιτέρω ἐκτάσεως τοῦ πεδίου τῆς ἀγαθ. βουλίας, ἐκτίθενται εἰς τὸ ἀρχαιοπρεπὲς ἐπιχείρημα ὅτι πρέπει νὰ χαραχθῇ κάποιον γραμμὴ διαχωρισμοῦ. Ἄς χαραχθῇ ἡ γραμμὴ—(ἐὰν ὅπου τὸ πᾶν κινεῖται καὶ προοδεύει εἶνε δυνατὴ ἢ ὑπαρξί γραμμῆς)—εἰς τὸ σημεῖον τὸ ἐνδεικνύμενον ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης

εὐσπλαγχνίας, ἄρκει πάντοτε ἡ εὐσπλαγχνία αὕτη ν' ἀφεθῆ ἑλευθέρα ὅπως ἀναπτυχθῆ, μὴ κολοβουμένη καὶ ἀκρωτηριαζομένη ὑπὸ τῶν προκαταλήψεων καὶ τῶν ἕξεων.

Ὁμολογητέον ὅτι εἰσὶ περίπλοκα τινὰ καὶ δυσχερῆ ζητήματα (ὡς, ἐπὶ παραδείγματι, τὸ δικαίωμα πεπολιτισμένων ἔθνων νὰ ἐπεμβαίνωσι παρὰ ταῖς ἀγρίαις φυλαῖς, ἢ τὸ δικαίωμα τῆς ἀνθρωπότητος νὰ ὑποδουλώσῃ τὰ ζῶα,) ἡ πλήρης λύσις τῶν ὁποίων δέον ν' ἀφεθῆ εἰς μέλλουσιν τινὰ γενεάν, τοῦ χρόνου μῆκος οὗτος ὠρίμου πρὸς σκέψιν ζητημάτων ἅτινα ἤδη δὲν προκαλοῦσιν ὠρισμένον τι ἠθικὸν αἰσθημα. Ἀλλὰ διότι ἡ ὅλη ὁδὸς δὲν δύναται νὰ διανυθῆ διὰ μιᾶς, δὲν ἔπεται ὅτι οὐδὲν βῆμα πρέπει νὰ γίνῃ· ὁ ἀνθρωπιστὴς δέον νὰ προσβάλλῃ τὰ χεῖριστα κατὰ πρῶτον ἀποστέρων νὰ ἐκτραπῇ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀναμορφώσεως, ὑπὸ τῆς μομφῆς ὅτι δὲν ἐξίκετο εἰς ἀπόλυτον καὶ δὴ ἀδύνατον αὐτοσυνέπειαν. Ἀλλὰ τὴν ἄλλην ἐκείνην ἀσυνέπειαν τοῦ προσβάλλειν μικρότερα κακά, ἀφαιρούμενων ἀπρασβλήτων τῶν μεγαλητέρων δὲν δύναται νὰ παραβλέψῃ, διότι ἐὰν τὴν παραβλέψῃ καταστρέφει τὸν ἕδαφος ἐφ' οὗ βαδίζει, καὶ ἐπιβραδύνει αὐτὸ τὸ κίνημα οὗ τὴν πρόοδον ἐπιποθεῖ. Αἱ διαβαθμίσεις αὗται τῆς ἡμερότητος αἰτίαι εἰσὶ τοῦλάχιστον φυσικαὶ καὶ ἀναπόφευκτοι, ἐνδεικνύονται ὡς εἶπον ἤδη, ὑπὸ τοῦ ἐνοστικτοῦ τῆς εὐσπλαγχνίας ἐξεγειρομένου κατὰ λόγον, οὐ μόνον τοῦ μεγέθους τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐγγύτητος, καὶ πρὸ πάντων τῆς εὐαισθησίας τοῦ πάσχοντος. Ὅσοι ὀξύτερα ἡ ἀγωνία τούτω μείζον τὸ καθῆκον τοῦ ἀνθρωπιστοῦ πρὸς ἀνακούφισιν.

Ἐπιταῦθ δὲν διστάζω νὰ ὑποδηλώσω (ἐπὶ τῷ κινδύνῳ νὰ κριθῶ ὡς παράτολμα λέγων) ὅτι τὸ πεδῖον τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ αἰσθηματος βαθμηδὸν ἐκταθῆσεται μέχρι οὗ περιλάβῃ πολλὰ θεωρούμενα νῦν ὡς ἐκτὸς τῆς ἀκτίνος τῆς συμπαθείας. "Υπάρχει ποιὸν τι σέβας καὶ γενικὸν καθῆκον ἀνθρωπισμοῦ—λέγει ὁ Μονταίγιος—συνδέον ἡμᾶς οὐ μόνον πρὸς ζῶα ἔμφυχα καὶ αἰσθανόμενα, ἀλλὰ καὶ πρὸς δένδρα καὶ φυτά. Ὁφείλομεν δικαιοσύνην πρὸς ἀνθρώπους, χάριν δὲ καὶ καλωσύνην πρὸς ἄλλα πλάσματα ἐπιδικτικὰ αὐτῆς. Ὑπάρχει φυσικὴ σχέσηις τῆς ἀμοιβαίας ὑποχρεώσεως μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἡμῶν." Τούτο ὑπαγορεύει τὸν περαιτέρω ἀναλογισμὸν ὅτι τὸ ἡμερον ἔχει στενήν συγγένειαν πρὸς τὴν ἀγάπην καὶ τὴν καλλονήν, φυσικοῦ συνδέσμου ὑπάρχοντος μεταξὺ τῆς φρίκης μεθ' ἧς βλέπομεν βασανιστήρια ἀνθρώπου ἢ ζώου καὶ τῆς ἀποστροφῆς ἣν ἐξεγείρει ἡ ἀφρων βεβήλωσις ὠραίας τινὸς σκηπῆς—ἡ καταστροφή ἑνὸς δεινυλλίου, ἢ ἡ μίανσις διαυγοῦς ποταμοῦ. Δὲν θὰ ἠδύνατο κάλλιον νὰ διατυπωθῆ ἡ ὁμολογία τῆς τῶν ἀνθρωπιστῶν πίστεως ἢ δι' ἑνὸς τῶν ἀνθρώπων τοῦ καινισμού τῆς Ῥωσικεῖου "Ἐταιρείας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου" "Δὲν θὰ φονεύσω οὐδὲ θὰ βλάψω ἔμφυχον πλάσμα οὐδὲ θὰ καταστρέψω ὠραῖον τι ἀντικείμενον· ἀλλὰ θ' ἀγωνισθῶ νὰ διασώσω καὶ ἀνακουφίσω πᾶσαν τρυφερὰν ὑπαρξίν, καὶ νὰ διαφρουρήσω καὶ τελειοποιήσω πᾶσαν φυσικὴν καλλονὴν ἐπὶ τῆς γῆς." Πότερον μέλλει νὰ ἐπικρατήσῃ—τὸ ἀνθρωπιστικὸν ἐνοστικτον τὸ ἀναπτυχθὲν βῆμα πρὸς βῆμα μέχρι τῆς θεωρίας ταύτης τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ἢ τὸ ἄγριον ἐνοστικτον, λειψανον προϊστορικῆς βαρβαρότητος ὀτρύνον ἡμᾶς εἰς σκληρὰν αὐτομεγέθυνσιν ἀδιαφόρως πρὸς τὰ δεινὰ τῶν ἄλλων; Οὐδαμῶς ὑπερβολικὸν εἶνε νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἀπάντησις ἦν ἡ ἱστορία θὰ δώσῃ εἰς τὸ ἐρώτημα τούτο κατὰ μέγα μέρος θὰ καθορίσῃ τὴν μέλλουσιν πορείαν τῶν πεπολιτισμένων καινῶν.

Ὁ ἐνεστὸς αἰὼν εἶνε ὁμολογουμένως μεταβατικὸς, ὡς πρὸς θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς πεποιθήσεις· αἱ παλαιαὶ πίστεις ἀποθνήσκουν ἢ ἀπέθανον, καὶ ὁ κόσμος ζητεῖ νέον τι ἐλατήριον ὅπως ἀντικαταστήσῃ αὐτὰς ἐν τῷ μέλλοντι. Ἡ ἀνατέλλουσα αὕτη πίστις ἦτις θὰ διερμηνεύσῃ καὶ θὰ συνδιαλλάξῃ τὴν βαβυλωνίαν τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων κηρυγμάτων ἅτινα συνταράττουσιν ἡμᾶς σήμερον θὰ εἶνε θρησκεία ἡμερότητος—ἡμερότητος ὑπὸ ἔννοιαν συμπαθείας, ἀγάπης, δικαιοσύνης πρὸς πᾶν ἔμφυχον

πλάσμα καὶ οὐδαμῶς ὑπὸ στενωτέραν ἔννοιαν· διότι καθ' ὅσον ἡ τοιαύτη ἡμερότης ἐντυποῦται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καὶ ἐφαρμόζεται, ἐγγύτερον καὶ ἐγγύτερον θὰ ἀγώμεθα εἰς ἀληθῆ πολιτισμὸν, δηλαδὴ εἰς κοινωσίαν ἐν ἧ ἡ πᾶσα ἀνεπιβλαβὴς καὶ ἀρτία ὑπαρξίς εἶνε ἐλευθέρα νὰ ἀναπτύξῃ ἑαυτὴν ἀκόλυτος καὶ ἀπράβλαπτος. Σκοπὸς τῆς παρούσης συγγραφῆς ἦτο νὰ καταδειχθῆ ὅτι ὑφίσταται φυσικὴ καὶ ἀναγκαία συσχέτισις μεταξὺ τῶν διαφόρων φάσεων τοῦ ἀνθρωπικοῦ αἰσθηματος καὶ ὅτι ἐὰν μία ἀναγνωρισθῆ, εἶνε παράλογον νὰ ἀπορριφθῶσιν αἱ ἄλλαι.

Τὸ περὶ ἀνθρωπισμοῦ ῥῆθὲν ὡς ὄντος σωστικῆς καὶ ὀδηγητρίας πίστεως, δὲν εἶνε ἀπλή τις ὑπόθεσις. Αἱ μεγάλαι μεταβολαὶ δὲν δύναται νὰ συντελεσθῶσιν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, ἢ δὲ ὑπαρξίς καὶ ἡ ἰσχὺς τάσεως ἀντιθέτου πρὸς τὴν ὑπ' ἐμοῦ συνηγορηθείσαν, δέον νὰ ὁμολογηθῆ καὶ ὑπολογισθῆ. Ἀλλ' ἐν τῇ Συμπαθείᾳ, ἂν τε θεωρήσωμεν αὐτὴν ὡς ἀρχέγονον ἐνοστικτον ἢ ὡς ἐπίκτητον δύναμιν, εὐρηται στερεὰ καὶ ἀδιαμφισβήτητος βᾶσις, ἐφ' ἧς δύναται νὰ θεμελιωθῆ καὶ ἀληθῶς ἐθεμελιώθῃ ἠθικὴ πίστις ἔχουσα τὸ πλεονέκτημα νὰ εἶνε δημοτικὴ αἶμα καὶ φιλοσοφικὴ, ποιουμένη ἐκκλησίαν ἀλαθῆτως εἰς τὴν καρδίαν καὶ εἰς τὴν διάνοιαν τῶν σοφωτάτων καὶ τῶν ἄπλουστῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ ἀνθρωπισμὸς μεγάλως ἐν τῷ παρελθόντι συνετέλεσεν εἰς ἀνακούφισιν τῆς ἀθλιότητος καὶ τῶν δειῶν, παρὰ πάντα τὰ ἐμπόδια ὑφ' ὧν ἡ πρόοδος αὐτοῦ ἐπεβραδύνθη· θὰ συντελέσῃ ἐτι μᾶλλον ἐν τῷ μέλλοντι, ἐὰν τὸ πρυτανεῖον στοιχεῖον αὐτοῦ, ἅπασι γνωόμενον βεβουλευμένως δεκτόν, ὑπηρετηθῆ ἐλλόγως καὶ ἀφύβως μέχρι οὗ καταλήξῃ εἰς τὴν δικαίαν καὶ ἀναπόδραστον αὐτοῦ ἔκβασιν.

ΠΕΡΙΕΡΓΑ ΖΩΑ.

Ἀπὸ τὸ θαυμασίον βιβλίον τοῦ προέδρου τῆς Ζωολογικῆς Ἐταιρείας κ. Gambier Bolton, "A Book of Beasts and Birds" παραλαμβάνομεν τὰς ἐπομένας εἰδήσεις:—

Ὁ Ἀπτέρυξ. Ἐξ ὄλων τῶν πτηνῶν τὰ ὁποῖα δὲν πετώσιν ὁ κίβηξ, ἢ ὅπως ἐπιστημονικῶς καλεῖται, ἀπτέρυξ, τῆς Νέας Ζηλανδίας εἶνε τὸ περιεργότατον κατὰ τὴν μορφήν, τὰς ἕξεις καὶ τὴν κατασκευὴν. Εἶνε μικρόσωμος, στρογγύλος καὶ παχύς. Ἐχει ἰσχύα καὶ σκέλη στιβαρά, οἱ δὲ δύο ὀνυχές του, εἰς εἰς ἑκάτερον πόδα, ἔχουν δύναμιν νὰ ἐπιφέρουν τρομερὰν πληγὴν. Εἶνε νυκτόβιον πτηνὸν καὶ φοβερὰ ταρασσεται ὅταν εὐρεθῆ εἰς τὸ φῶς, τρέχον δεξιᾶ καὶ ἀριστερὰ ἀσκόπως καὶ συρίζον σφοδρῶς ἀνευ διακοπῆς ὡσεὶ ὠργισμένος ὄφις. Δὲν ἔχει οὔτε οὐρὰν οὔτε πτέρυγας, καὶ τὰ πτερά του ὁμοιάζουν μὲ τρίχας. Τὸ ράμφος του εἶνε μακρότατον ἔχον ράθυνας εἰς τὸ ἄκρον, τοῦθ' ὅπερ εἶνε μοναδικὸν χαρακτηριστικόν. Τίκεται μόνον δύο ὡὰ καθ' ὄλον τὸν βίον του ἅτινα εἶνε παμμέγιστα—ὄλων δυσαναλόγων πρὸς τὸ σῶμα του διαστάσεων. Ἄπαξ ἡ θήλεια γεννήσῃ τὰ ὡὰ τῆς θεωρεῖ τὸ καθῆκον τῆς ἐκτελεσθέν. Τὰ ἐγκαταλείπει ἐν τῇ φωλεᾷ εἰς τὴν εὐθύνην τοῦ συζύγου τῆς ὁποίας φροντίζει νὰ τὰ ἐκκολάψῃ καὶ νὰ ἀναθρέψῃ τοὺς νεοσσούς μέχρι οὗ δυνηθῶσι νὰ φροντίσωσι περὶ ἑαυτῶν. Ὁ ἀπτέρυξ περιπλανᾶται κατὰ τὸ λυκαυγὲς μὲ μεγάλην προφύλαξιν καὶ ἀθυρήτως ὡς ποικίλος.

Ὁ Ζαγκουάρ, εἶνε εἶδος τίγρεως καὶ εὐρίσκεται κυρίως ἐν Ἀμερικῇ. Τὸ χρῶμα του εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κιτρινωπόν. Ὁμοιάζει μὲ τὴν λεοκαρδαλίαν, μὲ τὰς ἐξῆς διαφορὰς: Ἐχει οὐρὰν πολὺ μικρότερην, καὶ εἶνε πολὺ δυσκαμπότερος καὶ ἀδεξιότερος εἰς τὰς κινήσεις. Οἱ πόδες του εἶνε βραχύτεροι καὶ στιβαρότεροι καὶ τὸ πρόσωπόν του στρυγγύλον καὶ μικρὸν. Ἡ φωνὴ του εἶνε ὁμοία πρὸς γαύγισμα ὄλων διαφόρων τοῦ βρυχηθμοῦ τῆς λεοκαρδαλέως. Ὅταν ὁ ζαγκουάρ ἀποκτήσῃ τὴν ἕξιν νὰ τρώῃ ἀνθρώπους εἶνε τρομερὸς καὶ φανεύει τοὺς ἰθαγενεῖς καὶ τοὺς ὑλοτόμους κατὰ ἑκατοντάδας ἐτησίως. Ὁ Δάρβιν ἀναφέρει τὸ ψυχραῖμον θράσος τοῦ θηρίου τούτου καὶ διηγείται πῶς εἰς ζαγκουάρ οὐρῶν ἐκκλησίαν τινὰ ἀνοικτὴν εἰσηλθεν ὀλίγα λεπτὰ πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ἱερέως ὃν ἐφόνευσεν παραχρῆμα. Ὁ συνάδελφος τοῦ ἱερέως ἀπορῶν διὰ τὴν ἀργοπορίαν μετέβη εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ τὸν ἀναζητήσῃ καὶ ἐφορευθῆ καὶ αὐτὸς παραχρῆμα. Τρίτος ἱερεὺς μετέβη πρὸς ἀναζήτησιν τῶν δύο συναδέλφων τοῦ καὶ ὡς ἐκ θαύματος ἐσώθη κατορθώσας νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἐκκλησίας καὶ μάλισ προφθάσας νὰ κλείσῃ τὴν θύραν. Κατόπιν ἀφηρέθη μέρος τῆς στέγης καὶ ὁ ζαγκουάρ ἐτουφεκίσθη. Νεαρὸν τινα ζαγκουάρ κατώρθωσεν ἡ λαῖδη Φλωρεντία Δίξην νὰ συλλάβῃ καὶ τιθασθεύσῃ. Ἀλλ' ἡμέραι

τινά τὸ θηρίον εἰσῆλθεν εἰς τοὺς κήπους τοῦ ἀνακτόρου Ουῖνδσορ καὶ ἔκαμε θραύσιν ἐν μέσῳ τῶν ἐλάφων. Συλληφθεὶς εἶτα ἐκλείσθη εἰς τὸν Ζωολογικὸν κήπον τοῦ Λονδίνου.

Ἡ Πούμα εἶδος λέοντος καὶ εὐρίσκεται ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ. διαφέρει δὲ αὐτοῦ καθ' ὅσον ἔχει ἐρυθροὺς βάρβαρας. Ὁ διάσημος ἠθοποιὸς Κὴν κατώρθωσε νὰ τιθασεύσῃ μίαν πούμαν καὶ νὰ περιάγῃ αὐτὴν εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Λονδίνου πρῶτος ἀποδείξας τὴν διαφορὰν ταύτην μεταξὺ πούμας καὶ λέοντος ὅστις οὐδέποτε τιθασεύεται. Ἄλλ' ὅσῳ καὶ ἂν ἡμερώσῃ ἡ πούμα, ἀγριεῖει πάραυτα ἅμα ἴδῃ κίνα διότι ἀγαπᾷ μανιωδῶς τὸ κρέας τοῦ κυνός. Πρὸ τινῶν ἐτῶν ποίμα ἀνήκουσα εἰς τινα ἐξ ἐπαγγέλματος δαμαστὴν διέκρινε κίνα κρατούμενον ὑπὸ παιδὸς ἐν μέσῳ τῶν θιατῶν. Ὁρμηθεὶς αἰφῶς ἐκ τῆς σκηρῆς καὶ ἐπιπυῖσα ἐπὶ τοῦ κυνός τὸν ἐφόβησεν αὐτοστιγμῇ. Τὸ πλῆθος ἐσκορπίσθη ἔντρομον καὶ ἡ πούμα διακρίνασα ἄλλον κίνα ἄρμησε καὶ κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐφόβησε καὶ αὐτὸν μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος. Συνελήφθη καὶ ἤχθη εἰς τὸ θηριοτροφεῖον μὲ τὸ πτώμα τοῦ κυνός εἰς τοὺς ὁδόντας τῆς, μετὰ μεγάλης δὲ δυσκολίας κατωρθώθη νὰ ἀνοιχθῶσιν αἱ σιαγόνες τῆς ὅπως ἀπυσπασθῇ ἐξ αὐτῶν ὁ νεκρὸς κίνα.

Ὁ Τυγριδολέων. Ὀλίγιστα ἄταμα τοῦ εἴδους τούτου ὑπάρχουν ἐν Εὐρώπῃ. Τὰ μᾶλλον γνωστὰ εἶνε τρία. Ἐν ἐγγενηθῆ εἰς τι θηριοτροφεῖον παρὰ τὸ Ουῖνδσορ τῆς Ἀγγλίας, ἐν εὐρίσκεται εἰς τὸν ἐν Τρίγγῃ ζωολογικὸν κήπον τοῦ Ῥόθσπσάιλδ γεινηθῆν ἐν Γερμανίᾳ, καὶ ἐν εἰς τὸν ἐν Ἀμβούργῳ ζωολογικὸν κήπον τοῦ Χάργεμβεκ. Τὸ χρῶμα εἶνε μᾶλλον λέοντος παρὰ τίγριος, καὶ αἱ ταινίαι τοῦ δέρματος εἶνε ἄμυδραὶ μὲν, ἀλλ' εὐδιάκριτοι. Ὑπὸ τὰς πλείστας ἐπόψεις εἶνε ὅμοιος λέοντι, ἀλλ' αἱ γωνίαι τοῦ στόματος εἶνε μέλαιναὶ ὅπως τῆς τίγριος ἐνῶ τοῦ λέοντος εἶνε πάντοτε λευκαί. Θεωρεῖται λίαν περιέργον ὅτι τὸ εἶδος αὐτὸ εἶνε τόσῳ σπάνιον ἀφοῦ νεαρὸι λέοντες καὶ τίγρεις συνδιατῶνται εἰς τοὺς ζωολογικοὺς κήπους καὶ ἔχουσιν κοινὴν τὴν αἰλουροειδῆ φύσιν. Ἐν τούτοις, παρατηρεῖ δ κ Gambier Bolton, ὑπάρχει 'κάτι' μὴ ἐξηκριβωμένον, ὅπερ ὀριστικῶς διακρίνει τὸν λέοντα ἀπὸ τῆς τίγριος, ὡς ἠδυνήθη νὰ ἀντιληθῶ ἐν τῷ Ζωολογικῷ κήπῳ τοῦ Λονδίνου ἐνθα συνδιατῶντο εἰς νεαρὸς λέωνι, μία λέαινα καὶ εἰς τίγρις τῆς αὐτῆς περιπέου ἡλικίας. Περιεπάτουν εἰς τὸ ὑπαίθρον ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῶν ὅταν ὕλης αἰφηνήδως ἡ λέαινα ἔπεσε λειπόμενος. Ὁ τε λέων καὶ ὁ τίγρις πάραυτα ἔδραμον πρὸς αὐτὴν, ἀλλὰ καίτοι πάντοτε προηγουμένως ἦσαν εἰς φιλικωτάτας σχέσεις, ὁ λέων δὲν ἐπέτρπεν εἰς τὸν τίγριον νὰ πλησιάσῃ τὴν ἀναίσθητον λέαιναν, ἀλλ' ἴστατο ἄνωθεν αὐτῆς μὲ σπινθηρολοῦντας ὀφθαλμοὺς, λαμπακοποῦντας ὀδόντας, ὅσα ἐρριμένα πρὸς τὰ ὀπίσω, καὶ οὐρλίζων κατὰ τρόπον δηλοῦντα ἀπειλὴν κατὰ παντὸς ἀλλοφύλου."

Ἡ Φάλαινα. Πολλοὶ ἐξ ἀμαθίας φρονοῦσιν ὅτι ἡ φάλαινα εἶνε εἶδος ἰχθύος, ἀλλὰ ἡ ἐπιστήμη τάσσει αὐτὴν εἰς τὰ μαστοφόρα διότι ἔχει μόνον εἶνε τὸ αἷμα τῆς φαλαίνης θερμὸν ὡς τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ ἔχει πνεύματα, τίκτει τὰ νεογνά τῆς ζῶντα, καὶ τὰ τρέφει διὰ γάλακτος. Ἐχει βραχίονας, καὶ χεῖρας μὲ δακτύλους συνήθως πέντε. Ἀναμφιβόλως ἡ φάλαινα εἰς προϊστορικοὺς χρόνους ἦτο ζῶον χερσαῖον, ὡς ἐμφαίνεται ἀπὸ τὰ δύο ὀστάρια ἅτινα εἶνε λείψανα ποδῶν χρησίμων ποτὲ κατὰ ξηρὰν. Προσέτι τριχῶν ἴχνη περὶ τὸ στόμα μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ φάλαινα ἦτο τριχωτὸν ζῶον. Τὰ γνωστὰ εἰς τὸ ἐμπόριον ὀστᾶ τῆς φαλαίνης δὲν εἶνε ὡς κοινῶς πιστεύεται, τεμάχια ἰσομετρικῶς κοπτόμενα ἀπὸ ὀγκῶδες ὀστοῦν τῆς φαλαίνης, ἀλλὰ προέρχονται ἀπὸ τὸ στόμα τῆς, ἐνθα σχηματίζουσι κυκλιδωτὴν ὀροφήν. Ἡ φάλαινα τρέφεται διὰ μικρόλων ἰχθύων ὅς συλλαμβάνει μετὰ τοῦ ὕδατος. Τὸ ὕδωρ ἐκρέει τοῦ στόματος, ἀλλὰ οἱ ἰχθύες περιπλέκονται εἰς τὸ κυκλιδωτὸν τῶν ἐν λόγῳ ὀστών. Λέγεται ὅτι μία φάλαινα περιέχει ἓνα τόννον τῶν ὀστών τούτων.

Ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τὸ βιβλίον εἶνε μεστὸν ἐνδιεφέροντος, καὶ γλαφυρῶν ἀφηγήσεων περὶ τῶν ἔξω πάντῳ περιέργου ζῶου. Ὁ συγγραφεὺς ἔσχε μακρὰν πείραν αὐτῶν ὅχι μόνον ὡς διευθυντῆς τοῦ Ζωολογικοῦ Κήπου τοῦ Λονδίνου, ἀλλὰ καὶ ὡς περιηγητῆς εἰς τὰς μᾶλλον δυσπροσίτους χώρας τῆς οἰκουμένης. Τὸ κεφάλαιον εἰς ὃ διηγεῖται τὰς περιπέτελας του εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς, ἐνθα ἀναρτίθηκα ἑκατομμύρια πτηνῶν φοιτῶσιν ἀπὸ τὰς ἐγκατεσπαρμένους νήσους εἶνε πλήρες γοητείας. Ἀξιοσημείωτα εἶνε ὅσα λέγει περὶ πτηνῶν ἅτινα εἶνε τόσῳ σπάνια ὅστε ἐν ἄνδρῶν αὐτῶν τιμᾶται δέκα χιλιάδας φράγκα. Γοητευτικῶς ὁμιλεῖ ἐπίσης περὶ τῶν ζῶων ἐν κινήσει καὶ περὶ τῆς περιεργωτάτης ἐπιρροῆς τῶν μουσικῶν ὀργάνων ἐπὶ πλείστων ζῶων. Οἱκ ὀλίγον διδακτικὰ εἰσὶν αἱ ἐξηγήσεις ἅς δίδει περὶ πολλῶν ἀκατανοήτων ἔξω παρατηρουμένων εἰς τινα ζῶα. Ἄλλ' εἶνε ἀδύνατον νὰ ἀφιερῶσω πλεόντερον χωρὸν εἰς τὸ παρὸν τεῦχος καὶ ἐπιφυλάσσω διὰ τὸ προσεχὲς περαιτέρως σημειώσεις.

“ ΣΩΚΡΑΤΗΣ.”

Τὸ νέον δρᾶμα τοῦ Richet φέρει τὸν τίτλον Socrate καὶ μέλλει νὰ παρασταθῇ ἐν τῷ Οἴκῳ τῶν Παρισίων τὴν 2ην Μαΐου. Εἰς ἐξαιρετικὸν προνόμιον ἀφείλομεν τὸ γεγονός ὅτι ἀνεγνώσαμεν τὸ χειρόγραφον τοῦ ποιητοῦ, ὅστις γράφων ἡμῖν ἐκφράζει τὸν πόθον νὰ ἴδῃ τὸ δρᾶμα τὸν παριστάμενον ἐν Ἀθήναις ἑλλητιστῆ. Ἐπιτίθεται ὅτι ὁ πόθος του νὰ ἐκπληρωθῇ καὶ νὰ ἴδῃ εὐχῆς ἔργον νὰ ἐπιλοτεχνεῖτο μετάφρασις ἀνταξία τοῦ πρωτοτύπου. Ἰνα δόσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ τοὺς γνωρίζοντας γαλλικὰ, ἰδέαν τινα τοῦ ἔργου παραβέτομεν χαρακτηριστικὰς τινὰς περικοχὰς. Ἡ πλοκὴ εἶνε δευτερευούσης σπουδαιότητος διότι ὁ ποιητῆς ἀκολουθεῖ τὸν μῦθον τῶν ἱστορικῶν γεγονότων κατὰ τὸ πλεῖστον. Δὲν γνωρίζουν ἴσως ὅλοι οἱ ἀναγνώσται μας ὅτι ὁ κ. Richet δὲν εἶνε μόνον ποιητῆς, γνωστὸς καὶ ἐκ προηγουμένου δράματος αὐτοῦ Κίρκη ἦν παρίστησεν ἡ Σάρα Βερνάρ, ἀλλὰ καὶ φιλόσοφος καὶ βαθὺς ἐρευνητῆς τῶν ψυχολογικῶν κινήσεων. Εἶνε δὲ δι-υδυντῆς τῶν “Ψυχονομικῶν Χρονικῶν” καὶ καθηγητῆς τῆς Ἰατρικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων.

Ἐν τῇ Α' πράξει ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων συναρτῶσιν ὁμιλοῦν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ, ἐν οἷς ὁ Εὐρύλαος.

Socrate. Allons vers eux, Platon. Ces simples au coeur pur
Pour recueillir le vrai sont un asile sûr ;
C'est le vase sacré, mon fils, et qui renferme
Pour l'immense avenir, l'espérance qui germe.
Salut ! Amis !

Eurylas. Salut ! Socrate !

Socrate. Un beau soleil !
Eh bien ! enfant, sais-tu pourquoi l'astre splendide
Va du pâle matin jusques au soir vermeil,
Jetant ses rayons d'or sur notre terre avide ?
Parle sans te troubler ; dis-nous ce que tu crois,
Ce soleil qui se meut dans le ciel, tu le vois ?

Eurylas. C'est le char que Phébus mène dans l'Empyrée !

Socrate. Un char ! Mais, Eurylas, tu conais le Pirée.

Eurylas. Certes !

Socrate. Il faut pour un char . . .

Eurylas. Une heure, au moins.

Socrate. Eh bien !

Pour le cercle du haut la ligne en bas n'est rien.
Or, du Pirée à Sparte et de Sparte à la Crète,
Nul rapide cheval, sans que rien ne l'arrête
Ne pourrait au galop parcourir en un jour,
La ligne dont Phébus, là-haut, trace le tour.

Eurylas. Les chevaux de Phébus, alors ! . . .

Socrate. Par quel prodige.

Traîneraient-ils dans l'air, sans tomber, un quadrigé ?
Où sont dans le ciel bleu des prés pour les nourrir ?
Sont-ils des dieux aussi, pour ne jamais mourir ?

Eurylas. Et le soleil, pourtant, qui disparaît dans l'onde ?

Socrate. Le soleil ! ce n'est pas un dieu, mais c'est un monde !

Eurylas. Et la noble Pallas, qui garde la cité,
Qu'en dis-tu ?

Socrate. Que son nom doit être respecté !

Eurylas. Homère a dit qu'un jour, du front de l'Olympique,

Elle sortit avec sa cuirasse et sa pique.

Est-ce vrai ?

Socrate. Je ne sais. Mais regarde ce fer :

Peut-il, sans l'offenser, pénétrer dans ta chair ?
Et tu veux qu'une lance, une égide, une armure
Puissent jaillir d'un front sans cruelle blessure !
Comment naquit Pallas ! Elle fut de tout temps,
Comme les flots d'azur et les cieus éclatants !
C'est respecter les dieux que de les bien connaître.
Puisqu'ils sont immortels, comment pourraient-ils naître ?

Eurylas. Quels sont les dieux, alors ?

Socrate. Les dieux ? C'est la vertu,

Courage, honneur, beauté, justice ! Comprends-tu ?
C'est à ces dieux qu'il faut offrir des sacrifices,
Dresse-leur dans ton âme un somptueux autel,
Sois doux avec ton frère, et dur avec tes vices,
Et tu pourras lever la tête vers le ciel.

Ἐν ἑτέρῳ σκηνῇ ὁ Σωκράτης συναρτῶμενος μετὰ τῆς συζύγου του, ἀκούει παρ' αὐτῆς χεῖμαρον λόγων μεστῶν καυδτικότητος κατὰ τῶν

ἔξω καὶ μεθόδων του, καὶ οἱ ἐπόμενοι στίχοι τῆς εἰνὲ ἢ κατακλείς.

Xantippe.

De ces manières-la je suis lasse, à la fin
Et la philosophie est un sac qui me pèse

Socrate. Faites ! ô Jupiter ! que Xantippe se taise !

Xantippe. On se dit sage ! Eh bien, je n'en crois pas un mot
Pour moi qui te connais, ami, tu n'es qu'un sot !

Socrate. Mais Platon doit ici m'attendre . . .

Xantippe.

Je m'en moque.

Ta place est au logis, le reste est équivoque.
Je sais qu'une impudente en tunique de lin,
Portant, pour mieux courir, vêtement masculin,
Affecte un grand amour pour ta philosophie !
De ces savantes-là Xantippe se méfie,
Quant aux autres, Platon, Criton, des haranguens,
Qui t'aideront, Socrate, à finir comme un gueux.
Mais je veille sur toi, mon époux . . .

Socrate.

Oui ! tu veilles !

Xantippe. Marche ! et n'échauffe pas plus longtemps mes oreilles.

Ὁ ἐπόμενος περὶ ἀγάπης λόγος τοῦ Σωκράτους ἐκφωνεῖται εἰς συμπόσιον δοθὲν ὑπὸ Ἀριστίας τῆς συζύγου τοῦ ἀρχόντος τῶν Ἀθηνῶν Τίμωνος, ἀναφανομένου βραδύτερον ὡς προέδρου τῶν ἐνδεκαδικαστῶν τοῦ Σωκράτους

Socrate. La terre sans amour ! masse immobile et morte !

Et le divin Soleil sous lequel nous prions,
Aurait d'elle, en courroux, détourné ses rayons.
Et l'homme sans amour, impuissant à comprendre,
Atôme froid et vil, et cendre dans la cendre,

Jupiter pris jadis une infime poussière ;
Et l'ayant façonnée, en fit un corps humain
Puis, pour donner la vie à l'inerte matière,
Il prit dans son Olympe un rayon de lumière,
Étincelle d'amour, créatrice en sa main.

Nous qui ne sommes rien qu'un peu de pourriture,
Nous devenons de dieux, lorsque tu viens, Amour !

Ὅταν ὁ Τίμων, ὅστις ἔτρεφε δεῖνδρον προσωπικὸν μῖσος κατὰ τοῦ Σωκράτους, προσκαλεῖ αὐτὸν ὡς ἀπολογηθῆναι, ὁ Σωκράτης λέγει.

Socrate. Mais si tu veux comprendre, ô Tribunal ! écoute !

Ma doctrine est ouverte, eh bien ! la voici toute ;
Je respecte les dieux, la patrie et les lois ;
Mais ces dieux, dont Homère a chanté les exploits,
Ces dieux qu'il fait parler en humaines paroles,
Ne sont réalités que pour être symboles.
Et l'étrange appareil dont il les a couverts
Masque le Grand Esprit qui régit l'univers

L'âme auguste des dieux, que toute forme fuit
Est partout : dans les blés de la terre féconde,
Dans les forêts, les monts, les abîmes de l'onde,
Dans les astres pendus aux voûtes de la nuit
Et dans l'immensité que leur puissance inonde ;
Et cette âme des dieux que j'adore à genoux,
Qui n'est jamais cruelle, ou menteuse, ou perfide,
Qui vers le bien suprême avec amour nous guide,
Cette âme universelle, elle est encore en nous !

Tu pourras tout braver, plus souverain qu'un roi,
Si cette âme divine est contente de toi.

Dédaigne les faux biens et leur masque trompeur ;
Sois loyal et vaillant, sans reproche et sans peur,
Et puisque vit en toi le Dieu d'ou dépend l'être,
Pour connaître le monde, apprends à te connaître.

Ἡ διεξαγωγή τῆς δίκης εἰσάγει πολλὰ ἄλλα ζητήματα ἐν οἷς ἰκανῶς γίνεται μνεία τῶν πεποιθήσεων τοῦ Σωκράτους περὶ ὑπερβέως ἀυράτων ἄντων. Ἐπὶ τούτῳ ὁ Τίμων ἐκρίσεται :

Τίμων. Tu blasphèmes ! Nos lois, nos livres et nos prêtres
Ont toujours condamné ces misérables êtres.

Socrate. Et vous croyez tenir le monde dans vos lois !
Enfermer l'univers dans vos livres étroits !

Mais, ô Juges ! voyez : tout nous est inconnu ;
Sur la terre jecé, l'homme, être aveugle et nu,

N'a rien compris encor à la chaîne des causes
Quand a-t-il pénétré le sens profond des choses ?

Ἀρκετὴν δύναμιν ἔχουσιν αἱ δύο τελευταῖαι πράξεις τοῦ δράματος, καὶ ὁ ποιητὴς ἐν αὐταῖς αἰρεται εἰς ὕψος ἀληθοῦς δραματικοῦ. Λυπούμεθα ὅμως μὴ δυνάμενοι νὰ δώσωμεν μακρότερα δείγματα τῆς δυνάμεώς του. Ἐν τῇ φυλακῇ ἢ συνδιάλεξι μετὰ τοῦ Κρίτωνος προκαλεῖ λόγους σπανίας λαμπρότητος.

Socrate. Eh ! bien ! mon cher Criton ! voilà donc le grand jour !
Et l'âme de Socrate aura bientôt son tour

Criton. Tu desires la mort ?

Socrate. La mort n'est qu'un passage,
Effroi pour le méchant, liberté pour le sage.

Avez-vous jaillir d'un bois sombre la flamme
Elle s'élance et monte au ciel ; ainsi notre âme !
Car notre corps, semblable à ce bois lourd et vil,
En sa honteuse chair tient un souffle subtil.
Oui, c'est un feu sacré que cette chair recèle,
Et la divine mort dégage l'étincelle.

Quand des splendeurs du Beau sa pensée est ravie,
La mort paraît au Sage une source de vie,
Et nos vaines grandeurs ne sont que des haillons,
Quand per-delà la tombe on attend des rayons !
Voilà pourquoi je suis sans colère, et sans haine !
Même dans ces écarts, j'aime encor notre Athènes,
Mes juges, s'ils ont pu me conduire au trépas,
N'ont pas pu me contraindre à des sentiments bas
Et, voyageur d'un jour, sur la terre où nous sommes,
Je sens grande pitié pour les erreurs des hommes . . .

Ἐν τῇ α' πράξει εἶχεν ἤδη ὁ Σωκράτης ἀνακοινώσει τῷ Φαίδωνι τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸ δαιμόνιον ἐξηγήσας πῶς ἤκουε τὴν φωνὴν του καὶ μετὰ πόσης εὐλαβείας ἐνωτίζετο αὐτῆς. Ὁ Φαίδων θέλων ὡς αὐτοκτονήσῃ ἀνησυχεῖ μήπως εὖρη βίον καὶ πέραν τοῦ τάφου :

Φαίδων. Car je me frapperai ce cœur en souriant,
Si tu peux me jurer, toi qui sais toute chose,
Que le trépas vainqueur nous ouvre le néant
Pour nous verser l'oubli qui console et repose.

Socrate. La mort, c'est l'avenir. Je le sais, car, parfois,
La nuit, quand je suis seul, j'entends comme une voix
Qui dans l'ombre, où l'écho se perd en harmonie,
M'appelle et dit tout haut : " Socrate, je suis là !"
Je frissonnai, le premier soir qu'elle parla.
" Et Toi ; qui donc es-tu ? Moi ? Je suis ton Genie !"
Et depuis lors, Phédon, souvent il m'a parlé.
Il vient quand il le veut, et sans être appelé,
Libre, et me visitant comme un roi son royaume
Mais, je n'ai jamais vu de forme à ce fantôme.
Pourtant, quand il s'en va, comme un rêve léger,
Paraît un voile blanc, que j'entends voltiger.
C'est tout ! Mais quand il parle ! ô Sagesse profonde
Qui vient des bord lointains d'un autre plus grand monde !
Il étonne, il apaise, il console, il guérit.
Ce n'est pas la matière impure, c'est l'esprit !
Les choses à venir et les choses passées,
Il sait tout ! Il devine ou s'en vont nos pensées,
Il a sur l'univers un pouvoir effrayant.
Tu vois bien qu'on ne peut alors croire au néant.

Ἐν τῇ ἐσχάτῃ στιγμῇ, ὅτε εἶχε πλεῖ τὸ κῆνειον καὶ συνδιελέγετο μὲ τὸν Φαίδωνα ἢ φωνὴ τοῦ δαιμονίου ἠκούσθη τὸ ὕστατον, καὶ ὁ Σωκράτης στραφείς πρὸς τὸν Φαίδωνα, ἀπυγγέλλει τὴν προφητείαν τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ :—

Socrate. Phédon ! Il parle encor dans des apothéoses !
L'Avenir, l'Avenir, fécond en grandes choses !
Les hommes moins cruels . . . puissant . . . presque des dieux !

(Un silence)

Criton. Le voile de la mort déjà couvre ses yeux . . .

Ὅς ὁ ἀντελήφθη ὁ δευδερκὴς ἀναγνώστης ἐκ τῶν ἀνωθι δειγμάτων, πρόκειται περὶ δράματος ἀληθῶς ὑπερτέρας ἐμπνεύσεως, προϊόντος ἀταξίου τῶν ἀρίστων παραδόσεων τῆς γαλατικῆς μεγαλοφυίας. Ἡ ΕΡΕΥΝΑ χαίρει ὅτι πρώτη ἐν τῷ παγκοσμίῳ τύπῳ δημοσιεύει περικοπὰς τοῦ ἔργου, πέντε ἡμέρας πρὸ τῆς παραστάσεως αὐτοῦ, προμαρτεβούσα τὴν ἀναμένουσαν αὐτὸ φήμην.